

บทที่ ๗

ปัญหาสังคมกับการจัดระเบียบทางสังคม

วัตถุประสงค์การเรียนรู้ประจำบท

เมื่อได้ศึกษาบทนี้แล้ว ผู้ศึกษาสามารถ

๑. อธิบายความหมาย ลักษณะและที่มาของปัญหาสังคมได้
๒. บอกประเภทของปัญหาสังคมได้
๓. อธิบายทฤษฎีต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาสังคมได้
๔. วิเคราะห์ปัญหาสังคมไทยตามแนวพุทธศาสตร์และสังคมวิทยาได้
๕. อธิบายองค์ประกอบการจัดระเบียบทางสังคมและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบ การจัดระเบียบทางสังคมได้
๖. นำหลักธรรมตามวิถีพุทธมาจัดระเบียบทางสังคมได้

ขอขยายเนื้อหา

- ความหมายของปัญหาสังคม
- ลักษณะของปัญหาสังคม
- ที่มาของปัญหาสังคม
- ประเภทของปัญหาสังคม
- ทฤษฎีปัญหาสังคม
- การวิเคราะห์ปัญหาสังคม
- การจัดระเบียบทางสังคม
- แนวทางในการจัดระเบียบทางสังคมตามแนวพุทธวิธี

๗.๑ ความนำ

สังคมมนุษย์แห่งใดจะดำรงอยู่ได้มั่นคงและมีการพัฒนาการต่อไปได้นั้น สังคมมนุษย์แห่งนั้นจะต้องมีการจัดระเบียบทางสังคมที่แน่นอน และบรรดาสมาชิกทั้งหลายของสังคมแห่งนั้นสามารถปฏิบัติภารงานหรือภารกิจต่อไปได้โดยสมบูรณ์ ไม่มีเหตุขัดข้องหรือก่อให้เกิดความยุ่งยากขึ้นและการทำงานหรือภารกิจเหล่านั้นเป็นที่ตกลงรับรองของคนในสังคมส่วนใหญ่ว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้อง และเป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนใหญ่ด้วย

ปัญหาสังคมจึงเป็นผลของความบกพร่องหรือภาวะขัดข้อง ของกระบวนการต่างๆ ของสังคมมนุษย์ ปัญหาสังคมมนุษย์ย่อมเกิดขึ้นระหว่างที่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ซับซ้อน และรวมสิ่งทั้งหลายที่มีลักษณะแตกต่างกันอยู่อย่างมากมายเข้าไว้ด้วยกัน ปัญหาสังคมเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความผิดแปลกไปจากระเบียบแบบแผนที่กำหนดไว้แล้ว ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นดังกล่าวนี้ มักเรียกว่า “สังคมเกิดความไม่เป็นระเบียบ” ขึ้น

ในส่วนของสังคมไทยเป็นสังคมแห่งศาสนาและวัฒนธรรม โดยเฉพาะพระพุทธศาสนา (Buddhism) มีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมไทยค่อนข้างสูง นับตั้งแต่เกิดจนตาย แต่สังคมมีการเปลี่ยนแปลงเพราะคนในสังคมเพิ่มจำนวนมากขึ้น วิถีชีวิต ค่านิยม ลัทธิความเชื่อและศาสนาก็พลอยได้รับผลกระทบไปด้วยเนื่องเพราะมนุษย์เป็น

สัตว์สังคม (Social Animal) นั่นเอง และความเป็นสัตว์สังคมของมนุษย์ได้ขยายแนวความคิดและวิถีชีวิตสู่สัตว์การเมือง (Political Animal) และสัตว์เศรษฐกิจ (Economic Animal) ตามลำดับ ในที่สุดมนุษย์ในสังคมปัจจุบันจึงต้องเผชิญกับปัญหานานาประการ ทั้งปัญหาคุณภาพชีวิต ปัญหาเศรษฐกิจและการเมือง

การศึกษาปัญหาสังคมกับการจัดระเบียบทางสังคมในบทนี้ เป็นการศึกษาเกี่ยวกับสภาพการณ์ที่ไม่สอดคล้องกับค่านิยม ส่งผลกระทบต่อคนเป็นจำนวนมาก คนจำนวนมากเดือดร้อน เกิดความรู้สึกไม่พอใจและคนเหล่านั้นคิดว่าปัญหานั้นๆ มีวิธีทางจะแก้ไขได้ และพิจารณาเห็นว่าควรจะร่วมกันแก้ไขปัญหานั้นให้หมดไปหรือเบาบางลงไป

๗.๒ ความหมายของปัญหาสังคม

คำว่า “ปัญหาสังคม” (Social Problems) เป็นการผสมกันระหว่างคำว่า “ปัญหา” (Problem) ซึ่งแปลว่า “อุปสรรค” หรือสิ่งที่วิตกกังวล อันได้แก่ ความทุกข์ชนิดหนึ่ง กับคำว่า “สังคม” (Social) ซึ่งแปลว่า “การรวมคนตั้งแต่สองคนขึ้นไป” หรือการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ อันได้แก่ กลุ่มคนประเภทต่างๆ เมื่อนำคำว่าปัญหา กับคำว่า สังคม มารวมกันจึงสำเร็จรูปเป็น “ปัญหาสังคม” หมายถึง กลุ่มคนที่อยู่ร่วมกันเกิดอุปสรรคหรือขัดข้องจนนำไปสู่สิ่งที่เรียกว่าความทุกข์หรือ ความวิตกกังวล เพราะมีผลกระทบต่อดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคม ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมนั้นมีมากมายแต่ปัญหาที่จะจัดได้ว่าเป็นปัญหาสังคม (Social Problems) นั้น จะต้องเป็นปัญหาซึ่งมีผลกระทบต่อผู้คนส่วนใหญ่ในสังคม และมีผลกระทบนั้นอาจเป็นทางตรงหรือทางอ้อมก็ได้

อย่างไรก็ดี ได้มีนักสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาให้คำจำกัดความของคำว่า “ปัญหาสังคม” ไว้มากมายและที่น่าสนใจ มีดังนี้

จางง อภิวัฒน์สิทธิ์ และคณะ กล่าวว่า ปัญหาสังคม หมายถึง สภาพหรือสถานการณ์ที่มีผลกระทบต่อคนจำนวนหนึ่ง ซึ่งเป็นคนจำนวนมากพอที่จะมีความเห็นว่าไม่อาจทนอยู่ในสภาพเช่นนั้นต่อไปได้ ต้องมีการเปลี่ยนแปลงและแก้ไข สภาพสังคมดังกล่าวร่วมกัน เช่นในกรณีที่สังคมมีแต่การข่มขืนแล้วฆ่า ปล้น จี้ชิงทรัพย์กันอยู่ประจำคนส่วนใหญ่ไม่สามารถทนอยู่ในสภาพ เช่นนี้ได้ตลอดไปต้องหาทางแก้ปัญหานั้นให้หมดไป รวมทั้งหาแนวทางในการป้องกันปัญหานั้นๆ ไม่ให้เกิดขึ้นอีก

ทัศนีย์ ทองสว่าง ได้ให้ความหมายของปัญหาสังคมว่า ภาวะใดๆ ในสังคมที่คนจำนวนมากถือว่าเป็นสิ่งผิดปกติ ไม่พึงปรารถนา และรู้สึกไม่สบายใจและต้องการให้มีการแก้ไขให้กลับคืนสู่สภาวะปกติ เช่น ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาทุจริตในวงราชการ ปัญหายาเสพติด ฯลฯ

สุพัตรา สุภาพ ได้ให้คำนิยามไว้ว่า “ปัญหาสังคมเป็นสภาพการณ์ที่กระทบกระเทือนต่อบุคคลจำนวนหนึ่งซึ่งมากพอสมควร และมีความรู้สึกว่าจะแก้ไขในรูปการกระทำร่วมกัน เพื่อให้ปัญหานั้นบรรเทาเบาบางลงหรือให้ดีขึ้น”

โจนาธาน เอช. เทอร์เนอร์ (Jonathan H. Turner) นักมานุษยวิทยาชาวอเมริกัน ได้ให้คำจำกัดความว่า “ปัญหาสังคม คือ สภาวะเสียสมดุลของสังคมเกิดจากความบกพร่องในหน้าที่หรือความขัดแย้งของหน้าที่ของส่วนต่างๆ ในสังคม บุคคลหรือองค์กรต่างๆ ประสบความสับสนด้านความคิด ตลอดจนการกระทำทางสังคม เพราะสภาพทางสังคม ทางโครงสร้างและหน้าที่ของสังคมได้เปลี่ยนไป”

โจเซฟ จูเลียน (Joseph Julian) นักสังคมวิทยาชาวอเมริกัน ได้ให้คำจำกัดความว่า ปัญหาสังคม คือ สิ่งที่คุณส่วนใหญ่เห็นพ้องต้องกันว่า สภาพการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมก่อให้เกิดผลกระทบในทางลบต่อคุณภาพชีวิตและค่านิยมที่ยึดมั่น ต้องร่วมกันดำเนินงานบางอย่างเพื่อแก้ไขสภาพการณ์นั้นออร์ตัน และเลสลี (Horton and Leslie) กล่าวว่า “ปัญหาสังคม หมายถึง ภาวะที่มีผลกระทบต่อบุคคลที่มีจำนวนมากพอ และ

ภาวะดังกล่าวไม่เป็นที่พึงปรารถนา ของสังคม และมีความเห็นเช่นเดียวกันว่า ควรจะมีการกระทำร่วมกันบางประการ เพื่อแก้ไขภาวะการณ์ให้ดีขึ้น”

จากทัศนะของนักสังคมวิทยาที่กล่าวมา พอกล่าวสรุปได้ว่า ปัญหาสังคม (Social Problems) หมายถึง สภาวะการณ์ที่เลวร้ายมีพิษเป็นภัย ไม่สอดคล้องกับค่านิยม เป็นผลกระทบต่อคนเป็นจำนวนมาก คุกคามก่ออันตรายเสียหายแก่สังคม คนจำนวนมากเดือดร้อน เกิดความรู้สึกไม่พอใจและคนเหล่านั้นคิดว่าปัญหานั้นๆ มีวิธีทางจะแก้ไขได้ และพิจารณาเห็นว่าควรจะทำร่วมกันแก้ไขปัญหานั้นให้หมดไปหรือเบาบางลงไป

๗.๓ ลักษณะของปัญหาสังคม

จากความหมายของปัญหาสังคมที่นักสังคมวิทยาหลายท่าน ได้กล่าวว่าปัญหาสังคม มีลักษณะสำคัญๆ พอสรุปได้ ดังนี้

๑. เป็นสภาวะการณ์ที่มีผลกระทบต่อคนเป็นจำนวนมากหรือสภาวะการณ์ที่เกิดขึ้นในขนาดมากพอที่จะกระตุ้นคนจำนวนมากให้เกิดความรู้สึกเดือดร้อน

๒. เป็นสิ่งที่คนส่วนใหญ่พิจารณาว่าเป็นสภาวะการณ์ที่ไม่พึงปรารถนาหรือเห็นว่าจะเป็นอันตรายต่อสมาชิกถ้าปล่อยทิ้งไว้เช่นนั้น เป็นสิ่งที่คนส่วนใหญ่พิจารณาเห็นว่าเป็นสภาวะที่ไม่ต้องการให้ปรากฏ ไม่อยากให้มี

๓. เป็นสภาวะการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง ที่ไม่สอดคล้องกับค่านิยมของคนจำนวนมากจนเป็นเหตุให้เขาตกลงใจที่จะกระทำการแก้ไขสถานการณ์นั้นเป็นสภาวะการณ์ซึ่งคนจำนวนมากพอสมควรเห็นว่าเบี่ยงเบนไปจากบรรทัดฐานของสังคมบางประการที่เขายึดมั่น

๔. เป็นสภาวะการณ์ที่สังคมเห็นว่า สามารถจะปรับปรุงแก้ไขให้หมดไป หรือบรรเทาลงได้ เป็นสภาวะการณ์ที่จะต้องมีการกระทำการบางสิ่งบางอย่างเพื่อแก้ไข เป็นต้น

๕. มีการร่วมมือกันในกลุ่มสมาชิกของสังคม ในที่จะขจัดแก้ไข ป้องกันมีการแสดงออกในรูปของการกระทำร่วมกัน เป็นต้น

๖. ปัญหาสังคมย่อมมีผลมาจากนโยบายของรัฐหรือจากพฤติกรรมที่สังคมมิได้คาดคิดล่วงหน้าไว้ก่อน

๗. บุคคลมีชนชั้นทางสังคมที่แตกต่างกัน ย่อมมีความคิดเห็นการแก้ปัญหาสังคมที่แตกต่างกัน ทุกคนยอมรับการแก้ปัญหาสังคมที่เป็นประโยชน์แก่ตัวเองมากที่สุด

๘. เป็นสภาวะการณ์ที่ซับซ้อน เป็นเรื่องผู้คนพากันห่วงใย และนำมาวิพากษ์วิจารณ์ อภิปรายและการแก้ไขปัญหาต้องอาศัยความร่วมมือจากบุคคลหลายฝ่ายในสังคมช่วยกัน

๙. เป็นสภาวะการณ์ที่มีอยู่จริงและคนในสังคมนั้นกำหนดให้เป็นปัญหาสังคมอาจเป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับความต้องการขั้นมูลฐานของประชาชนในสังคม ได้แก่ ปัจจัย ๔ เป็นต้น

สังคมทุกสังคม ไม่ว่าจะสังคมขนาดเล็ก หรือสังคมขนาดใหญ่ สังคมที่ล้าหลัง หรือสังคมที่พัฒนาต่างก็มีปัญหาภายในสังคมของตัวเองทั้งสิ้น เพราะความปรารถนาส่วนตัวของแต่ละบุคคลแตกต่างกันแม้วิถีชีวิตโดยรวมจะคล้ายคลึงกันในหลายๆ อย่าง และสมาชิกทุกคนต่างได้รับการกล่อมเกลาเลี้ยงดูจนผูกพันกับสังคมของตน สืบทอดมายาวนานจากในอดีตจนเป็นสังคมในปัจจุบันก็ตามแต่ปัญหาสังคมก็ยังคงมีปรากฏให้เห็นในทุกสังคม ปัญหาบางอย่างในสังคมอาจจะไม่ใช่ปัญหาในการดำรงชีวิตของแต่ละสังคมแตกต่างกัน เช่น ปัญหาวัยรุ่น ปัญหาการติดสุราเรื้อรัง ปัญหาครอบครัว เป็นต้น

ดังนั้น ปัญหาสังคม จึงถือว่าเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างหนึ่งที่ทุกคนในสังคมจะต้องคำนึงถึง เพราะทุกสังคมต้องการความสงบสุข มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย ไม่มีความขัดแย้งแตกแยกความสามัคคีในกลุ่มสมาชิกใน

สังคมตนเอง ไม่มีบุคคลใดหรือสังคมใดที่ต้องการให้สังคมของตนเองเกิดความเดือดร้อนหรือมีทุกข์ เพราะมีปัญหาในสังคมแล้ว สังคมนั้นก็ยากที่จะหาความสงบได้ เพราะทุกคนในสังคมมีส่วนร่วมช่วยในการป้องกันและแก้ไขปัญหาสังคมด้วยกันทั้งนั้น เพราะถ้าทุกคนช่วยกันป้องกันและแก้ไขปัญหา สังคมนั้นย่อมจะมีความสุขเกิดขึ้นในสังคมได้ ในทางตรงกันข้าม ถ้าประชาชนในสังคมไม่ช่วยกันแก้ไขปัญหา แต่กลับสร้างปัญหาให้กับสังคม สังคมนั้นย่อมมีแต่ความเดือดร้อนไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย

๗.๔ ที่มาของปัญหาสังคม

ที่มาของปัญหาสังคมเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นในทุกสังคม ไม่ว่าจะสังคมนั้นจะเป็นสังคมที่เจริญแล้ว หรือเป็นสังคมที่ยังล้าหลังอยู่ก็ตาม และปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นนั้นส่วนใหญ่แล้วคนในสังคมนั้นๆ เป็นผู้สร้างหรือกำหนดขึ้น แต่ก็มีบางปัญหาซึ่งเกิดขึ้นจากสภาพธรรมชาติและบางปัญหาที่เกิดจากทั้งสภาพธรรมชาติและคนในสังคมเป็นตัวช่วยก่อให้เกิดปัญหาสังคมนั้นๆ ขึ้น ดังนั้น จึงอาจแยกที่มาของปัญหาสังคมได้ดังนี้

๑. **ปัญหาสังคมที่เกิดจากมนุษย์** จากการที่ผู้คนในสังคมนั้นสร้างขึ้นหรือกำหนดขึ้นเนื่องจากความผิดพลาดในองค์ประกอบของร่างกาย เช่น โครโมโซมเพศผิดปกติ ต่อมาไร้ออกกำลังกาย ความคิดความเชื่อของมนุษย์บางประการที่อาจก่อให้เกิดปัญหาได้ เช่น เชื่อว่าการตายเพื่อพระเจ้าจะได้บุญอย่างยิ่ง ตัวอย่างของปัญหาสังคมที่เกิดจากมนุษย์ เช่น โสเภณี ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาสุขภาพจิต ปัญหาจราจร ปัญหาอุบัติเหตุ ปัญหาทุจริตคอร์รัปชัน ปัญหาความยากจน ปัญหายาเสพติด ปัญหาหมอลงกาเหว่า ปัญหาการว่างงานและปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ ฯลฯ

๒. **ปัญหาสังคมที่เกิดจากสภาพธรรมชาติ โดยทั่วไปแล้วสภาพธรรมชาติ** มักจะเป็นสาเหตุทางอ้อม หรือเป็นปัจจัยที่จะก่อให้เกิดปัญหาสังคมมากกว่าที่จะเป็นสาเหตุโดยตรงของปัญหาสังคม เช่น ความแห้งแล้ง ทำให้เกิดปัญหาความยากจน ปัญหาอพยพ ปัญหาทางการเมืองการปกครองหรือฝนตกหนักทำให้เกิดปัญหาน้ำท่วมและมีผลสืบเนื่องถึงปัญหาจราจร ปัญหาโรคระบาด ฯลฯ

ในสถานการณ์ปัจจุบันภัยพิบัติทางธรรมชาติที่ถือได้ว่าเป็นภัยคุกคามสร้างความสูญเสียแก่มวลมนุษยชาติและสิ่งมีชีวิตบนโลกมหาศาล เช่น สึนามิ (Tsunami) หมายถึง “คลื่นขนาดหิมาในมหาสมุทร” เป็นคลื่นที่มีพลังอำนาจของภัยพิบัติทางธรรมชาติที่ยิ่งใหญ่มหาศาลจริงๆ แผ่นดินไหว (Earthquake) เป็นปรากฏการณ์ของภัยพิบัติทางธรรมชาติมีความรุนแรงเป็นแรงสั่นสะเทือน เช่น แผ่นดินไหวที่นิวซีแลนด์ ญี่ปุ่น พม่า ลาว ไทย ญี่ปุ่น เมื่อเดือนมีนาคม ๒๕๕๔ น้ำท่วม (Flood) พายุที่มีความเร็วลมสูง (Windstorm) ดินถล่ม/หิมะถล่ม (Landslides/Avalanche) ไฟป่า (wildfire) ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่เกิดขึ้นทั่วไปในฤดูร้อน ความแห้งแล้งและลมร้อนเป็นปัจจัยโดยตรงที่ก่อให้เกิดไฟป่า และ ภูเขาไฟระเบิด (Volcanic Eruption) สรุปว่าภัยพิบัติทางธรรมชาติดังเช่นที่กล่าวแล้ว ได้กลายเป็น “ภัยคุกคาม” มนุษยชาติในโลกยุคปัจจุบันอย่างปฏิเสธไม่ได้ เพราะภัยก่อให้เกิดความเสียหาย แก่ชีวิตและทรัพย์สินในวงกว้าง จนทำให้นักความมั่นคงร่วมสมัยยอมรับว่าภัยพิบัติทางธรรมชาติเป็นอีกรูปแบบหนึ่งของปัญหาความมั่นคงใหม่

๓. **ปัญหาสังคมที่เกิดจากมนุษย์และสภาพธรรมชาติ** ปัญหาสังคมบางปัญหามีสาเหตุมาจากมนุษย์และธรรมชาติเป็นต้นเหตุประกอบกัน เช่น ปัญหาน้ำท่วม อาจเกิดจากฝนตกหนักประกอบกับมีผู้คนสร้างสิ่งกีดขวางทางระบายน้ำ หรือ สร้างเขื่อนกั้นน้ำ ทำให้น้ำท่วมบริเวณที่ดินต่ำมาหากินของผู้คนที่อยู่เหนือเขื่อน กรณีไฟป่า เป็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่เกิดขึ้นทั่วไปในฤดูร้อน ความแห้งแล้งและลมร้อนเป็นปัจจัยโดยตรงที่ก่อให้เกิดไฟป่าหรือบางครั้งมนุษย์เองมีส่วนทำให้เกิดไฟป่าขึ้นมา

ปัญหาสังคมปัญหาใดปัญหาหนึ่ง มักจะไม่ได้เกิดจากสาเหตุใดสาเหตุหนึ่งเท่านั้น เช่น ถ้าเราจะวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาภัยพิบัติ เราอาจพบว่าปัญหานี้ อาจเกิดจากความยากตลอลงอาจเกิดจากสาเหตุ

ขาดความรักความอบอุ่นจากครอบครัว อาจเกิดจากในบริเวณที่อยู่อาศัยมีโรงยาฝิ่น มูลเหตุแห่งปัญหาดังกล่าว มีทั้งมูลเหตุจากสภาพแวดล้อมทางสังคม และสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ อีกตัวอย่างหนึ่ง ปัญหาอาชญากรรม อาจเกิดจากสาเหตุทางชีววิทยา จากความผิดปกติของโครโมโซมเพศ จากความผิดปกติของต่อมไร้ท่อ และอาจเกิดจากสภาพแวดล้อมอันวุ่นวายความมืด ความเปลี่ยวไม่มีผู้คนเห็นทำ

ในบรรดาที่มาของปัญหาสังคมดังกล่าว ปัญหาสังคมส่วนใหญ่เกิดจากมนุษย์เป็นสร้างหรือกำหนดขึ้น และเป็นปัญหาที่น่าสนใจของนักสังคมวิทยาที่จะศึกษาถึงสาเหตุและรวมทั้ง วิธีการป้องกันแก้ไข

๗.๕ ประเภทของปัญหาสังคม

ปัญหาสังคมในโลกปัจจุบันเกิดขึ้นมากมายขึ้นอยู่กับสถานการณ์และสิ่งแวดล้อมของแต่ละสังคมแต่เมื่อจำแนกเป็นลักษณะใหญ่ๆ แล้ว อาจแบ่งลักษณะปัญหาสังคมออกเป็น ๒ ประเภท คือ ปัญหาสังคมเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกชนกับสังคม (Social Problems on Individual and Group) และปัญหาสังคมเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนกับกลุ่มคน (Social Problems on Social Group and Group) อย่างไรก็ตามโดยทั่วไปนักสังคมวิทยา มักแบ่งประเภทของปัญหาสังคมที่มีผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่และความมั่นคงของมนุษย์ดังนี้

๑. ปัญหาสังคมที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเทคโนโลยีต่างๆ (Social Problems Technological Changes) ปัญหาดังกล่าวนี้ ประกอบด้วย

- ๑) ปัญหาความยากจน (Poverty)
- ๒) ปัญหาชุมชนแออัด (Slum)
- ๓) ปัญหามลภาวะ (Pollution)
- ๔) ปัญหาจราจร (Traffic)
- ๕) ปัญหาอุบัติเหตุ (Accident)
- ๖) ปัญหาการว่างงาน (Unemployment)
- ๗) ปัญหาวัยรุ่น (Teenager)
- ๘) ปัญหาครอบครัว (Family)
- ๙) ปัญหาหนี้สิน (Debt)

๒. ปัญหาสังคมที่เกิดจากความไร้ระเบียบวินัยและขาดจิตสำนึก หรือมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนของมนุษย์ในสังคม (Social Disorganization and Deviant Behavior) ประกอบด้วย

- ๑) ปัญหาอาชญากรรม (Criminal Problem)
- ๒) ปัญหายาเสพติด (Drug Problem)
- ๓) ปัญหาแรงงาน (Labor Problem)
- ๔) ปัญหาโรคเอดส์ (AIDS Problem)
- ๕) ปัญหาทุจริตคอร์รัปชัน (Corruption Problem)
- ๖) ปัญหาการฆ่าตัวตาย (Suicide Problem)
- ๗) ปัญหาโสเภณี (Prostitution Problem)
- ๘) ปัญหาความมั่นคงของชาติ (National Problem)
- ๙) ปัญหาการพนันและอบายมุข (Gambling Problem)

อย่างไรก็ตาม ปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบันนั้น มีจำนวนมากแต่ส่วนใหญ่มักมีสาเหตุมาจาก ปัญหาสังคมดังกล่าวแล้วข้างต้นทั้งสิ้น เนื่องจากเป็นปัญหาหลักในทางสังคม และเป็นปัญหาสังคมที่มนุษย์เป็นผู้สร้างขึ้น

๗.๖ ทฤษฎีปัญหาสังคม

นักสังคมวิทยาพยายามที่จะหาทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรมทางสังคมมนุษย์ ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจธรรมชาติของสังคมด้วยในปัจจุบันความรู้ต่างๆ ที่พอจะหามาได้ก็กระจัดกระจาย ทฤษฎีทางสังคมจึงเป็นเพียงหลักกฎเกณฑ์ต่างๆ ไปได้มาจากการพิสูจน์ทดลองโดยไม่อาจจะตั้งเป็นเกณฑ์แน่นอนเหมือนทางด้านวิทยาศาสตร์ กฎเกณฑ์ดังกล่าวได้มาจากการสังเกตพฤติกรรมบางอย่างซ้ำกันหลายๆ ครั้ง เช่น การกระทำผิดมักจะมีคนทำซ้ำๆ กัน มีรายได้น้อยมากกว่าผู้มีรายได้ปานกลางหรือสูง เมื่อสังเกตแล้วก็นำไปพิสูจน์กับสถานการณ์อื่นๆ ซึ่งนักสังคมวิทยาพยายามที่จะเสนอแนะกฎเกณฑ์และหลักการต่างๆ ไปในการอธิบายสาเหตุของปัญหาสังคม และได้พยายามให้แนวทางสำคัญของการศึกษาสังคม ๕ ประการ เป็นการชี้ให้เห็นถึงปัญหาสังคมว่าเกิดจากเหตุใดบ้าง และควรจะทำอย่างไร โดยแต่ละทฤษฎีได้เน้นลักษณะสำคัญบางประการนี้แตกต่างกันออกไป ทั้งในแง่สาเหตุของปัญหาสังคมและวิธีแก้ไข

๗.๖.๑ ทฤษฎีเกี่ยวกับพยาธิทางสังคม (The Social Pathology Perspective)

สมมติฐานในระยะเริ่มแรกของนักสังคมวิทยาเป็นการเปรียบเทียบหรือการศึกษาหาความรู้จากสิ่งมีชีวิตโดยถือว่าสังคมมนุษย์เปรียบเสมือนร่างกายมนุษย์ซึ่งเป็นสิ่งมีชีวิตขนาดใหญ่ ประกอบด้วยสิ่งต่างๆ ที่มีความเกี่ยวข้องและต้องทำหน้าที่ร่วมกันเพื่อเกิดดุลยภาพ ด้วยเหตุนี้ปัญหาสังคมที่เกิดจากปัจเจกชนก็ดี หรือสถาบันทางสังคมก็ดี ก็เป็นเรื่องของการไม่สามารถทำหน้าที่ให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพการณ์ อวัยวะทางสังคมต้องหยุดชะงัก หรือมีอาการเจ็บป่วยขึ้น ฉะนั้น เมื่อมีส่วนใดของสังคม “ป่วย” จะเรียกว่า พยาธิทางสังคม เช่น สมัยที่ชาวยุโรปอพยพเข้าสู่อเมริกาไม่สามารถจะปรับตัวเข้ากับสังคมของอเมริกาได้ นับเป็นการป่วยทางสังคมสภาพทางสังคมโดยทั่วไปจึงเสื่อมตามไปด้วย หรือปัญหาความขัดแย้งแตกแยกความสามัคคีของคนในสังคม ทำให้คนไทยแบ่งพรรคแบ่งพวก ทำให้สังคมไทยมีอาการป่วย อ่อนแอ ขาดความเข้มแข็ง มีผลทำให้การพัฒนาประเทศในทุกด้านหยุดชะงัก นโยบายให้เกิดการปรองดองของคนในชาติต้องใช้เวลายาวนาน พื้นฐานของความป่วยไข้ทางสังคมนั้น ถ้าวิเคราะห์ให้ลึกซึ้งลงไปก็ได้อีกแง่แนวความคิดในเรื่องศีลธรรมเพราะปัญหาสังคมก็คือการละเมิดกฎเกณฑ์ทางศีลธรรมเป็นหลักสำคัญของความเป็นระเบียบและความเจริญก้าวหน้าทางสังคม

นักพยาธิทางสังคมในระยะแรกมุ่งศึกษาปัจเจกชนเป็นต้นเหตุของปัญหาสังคม ซึ่งได้แก่บุคคลที่ไม่อาจจะเรียนรู้ระเบียบของสังคมได้ถูกต้อง หรือผู้ที่ต่อต้านคุณค่าทางสังคม และความเชื่อทางสังคม เนื่องจากบุคคลนั้นมีข้อบกพร่องในตนเอง ส่วนนักพยาธิทางสังคมรุ่นใหม่ให้ความสำคัญในเรื่องความบกพร่องทางสังคมและสถาบันทางสังคมมากกว่าตัวบุคคล โดยถือว่าสังคมที่ไร้ศีลธรรมจะทำให้บุคคลที่ไม่มีศีลธรรม และบุคคลเหล่านี้จะเป็นต้นเหตุของปัญหาสังคม นักพยาธิทางสังคมยุคแรก จึงได้มีการเสนอโครงการบางอย่างเพื่อป้องกันมิให้ความบกพร่องดังกล่าวถ่ายทอดไปยังเยาวชนรุ่นหลัง แต่นักพยาธิทางสังคมรุ่นใหม่ถือว่า การแก้ปัญหาจะต้องให้การศึกษากับบุคคลในสังคมเพื่อจะได้มีคุณธรรมจริยธรรมมากขึ้น

๗.๖.๒ ทฤษฎีการเสถียรระเบียบหรือความไม่เป็นระเบียบในสังคม (The Social Derogation Perspective)

ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ ๑ มีการอพยพผู้ตัวเมือง การมีเมืองเกิดขึ้น และมีการอุตสาหกรรมสิ่งเหล่านี้ได้ทวีจำนวนมากขึ้น โดยคนที่อพยพมาใหม่ ไม่สามารถปรับตัวเข้ากับชีวิตในที่ผิดแผกจากที่ตนเคย

ประสบ เช่น เมืองจะเป็นที่ที่มีประชากรหลายจำพวก ทฤษฎีทางพยาธิทางสังคมไม่อาจจะอธิบายถึงสาเหตุของปัญหาสังคมได้ และได้สร้างแนวความคิดใหม่ จนในที่สุดกลายเป็นแนวความคิดที่ทฤษฎีการเสียระเบียบของสังคมหรือความไม่เป็นระเบียบในสังคม ทฤษฎีนี้ถือว่าสังคมได้เกิดจากการรวมตัวอย่างมีระเบียบ กฎเกณฑ์ แนนอนที่คาดหวัง ให้สมาชิกต้องปฏิบัติ การเสียระเบียบของสังคมเกิดจากกฎเกณฑ์ เหล่านี้ล้มเหลว ทำให้ไม่มีผู้ปฏิบัติตามหรือละเมิดดังกล่าว ความล้มเหลวของกฎเกณฑ์หรือ การละเมิดดังกล่าวอาจจะมีสาเหตุ ๓ ประการ คือ

๑) การไร้กฎเกณฑ์ เป็นภาวะที่คนเราไม่มีกฎเกณฑ์คอยบอกว่าจะต้อง ทำอย่างไร

๒) ความขัดแย้งของกฎเกณฑ์ เป็นภาวะที่คนเรารู้สึกถูกบีบหรือถูกบังคับให้กระทำตามบรรทัดฐานที่ตรงกันข้ามหรือขัดแย้งกัน

๓) การฝ่าฝืน เป็นภาวะที่คนเรารู้สึกว่าการเชื่อกฎเกณฑ์ที่กำหนดไว้ก็ไม่ได้ทำให้ตนได้รับประโยชน์หรือได้รับโทษอะไร เช่น การเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างรวดเร็วให้มาตรฐานของความประพฤติที่เคยปฏิบัติมาจนเป็นประเพณีกลายเป็นสิ่งล้าสมัย และสังคมก็ไม่มีมาตรฐานใหม่ให้สมาชิกปฏิบัติ

บุคคลที่ได้รับผลจากการเสียระเบียบทางสังคมนี้ อาจจะทำให้กลายเป็นไม่สนใจจะทำตามระเบียบ เช่น ดิถยาเสพติด หรือประกอบอาชญากรรม และสังคมเองก็รู้สึกได้รับแรงกระแทกจากความไร้ระเบียบนั้น อาจจะทำให้เกิดการเปลี่ยนกฎเกณฑ์บางอย่าง หรืออาจจะรักษากฎเกณฑ์ที่ขัดแย้งนั้นไว้ หรือไม่ก็เลิกกฎเกณฑ์ดังกล่าวเสีย

๗.๖.๓ ทฤษฎีเกี่ยวกับความขัดแย้งในคุณค่า (The Value Conflict Perspective)

ตามทฤษฎีนี้ถือว่า พฤติกรรมที่เบี่ยงเบนของบุคคลจากกฎเกณฑ์ที่ได้กำหนดไว้นั้นไม่จำเป็นเกิดจากการที่บุคคลนั้นบกพร่องหรือกฎเกณฑ์ของสังคมนั้นบกพร่อง แต่เป็นเพียงสภาวะการณ์ที่ไม่สอดคล้องกับคุณค่าที่กลุ่มยึดถือ สภาวะการณ์นี้เองก่อให้เกิดปัญหา ซึ่งเป็นปกติวิสัยในสังคมที่ซับซ้อนที่มีกลุ่มต่างๆ กันมากมาย ซึ่งมีคุณค่าหรือผลประโยชน์แตกต่างกันออกไป

ส่วนปัญหาสังคมในกรณีนี้จะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อกลุ่มต่างๆ นำสิ่งที่ยึดถือต่างกันมาขัดแย้งกัน เช่น นักการเมืองบางกลุ่มมีความขัดแย้งในคุณค่าเพราะต้องการอำนาจหรือผลประโยชน์ นักธุรกิจมีความขัดแย้งในผลประโยชน์หรือค้ำกำไร หรือเจ้าของบ้านก็อยากได้ค่าเช่าบ้านในราคาสูง ผู้เช่าก็อยากเสียค่าเช่าในราคาต่ำที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ถ้าเจ้าของบ้านพยายามขึ้นค่าเช่าให้สูง การขัดแย้งย่อมเกิดขึ้นแน่ การขัดแย้งอาจจะมีผลนานาประการ ซึ่งก็แล้วแต่ว่าจะขัดแย้งมากน้อยเพียงไร หากพอพูดกันได้ก็จะประนีประนอมกันได้ ถ้ารุนแรงก็คงประนีประนอมกันยาก เพราะต่างฝ่ายมุ่งจะเอาชนะอีกฝ่ายหนึ่ง การแก้ไขความขัดแย้งอาจดำเนินการได้ ๓ วิธี คือการเห็นพ้องต้องกัน การต่อรอง หรือการใช้อำนาจ คือ ทำตามที่ตนเห็นสมควรไม่ว่าฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดจะพอใจหรือไม่

๗.๖.๔ ทฤษฎีพฤติกรรมเบี่ยงเบน (The Deviant Behaviour Perspective)

แนวความคิดของทฤษฎีนี้เชื่อว่าพฤติกรรมหรือสภาวะการณ์ใดๆ ที่มีการเบี่ยงเบนจากบรรทัดฐานของสังคมนั้นอาจเกิดจากวิธีการอันชอบธรรมที่ใช้กันอยู่ มีลักษณะเป็นอุปสรรคต่อเป้าหมายของบุคคลหรือกลุ่มบุคคล เช่น เด็กยากจนโอกาสที่จะได้รับการว่าจ้าง ในการทำงานน้อย เพราะด้อยการศึกษา ด้อยทักษะ เป็นต้น พวกเหล่านี้อาจจะมารวมตัวกันเป็นกลุ่มวัฒนธรรมย่อยของตน ยอมทำตามกฎของกลุ่มตน เพราะอยากเป็นพวกเดียวกับกลุ่ม เช่น เสพยาเสพติด ลักขโมย เป็นต้น แต่ไม่ได้หมายความว่าคนที่มีโอกาสจำกัดทุกคนในการประกอบอาชีพจะต้องกลายเป็นคนทำผิดเสมอไป เพราะจะต้องมีแรงจูงใจบางอย่าง เช่น หากกลุ่มยกย่องคนทำผิดหรือเพื่อนเป็นพวกมิจฉาชีพ บุคคลนั้นมีบรรยากาศที่จูงใจไม่น้อยให้กระทำผิด

๗.๖.๕ ทฤษฎีตีตรา (The Labelling Perspective)

ทฤษฎีนี้เชื่อว่า การกระทำใดจะเป็น การเบี่ยงเบนหรือไม่เพียงไร ขึ้นอยู่กับสังคมนั้นเป็นสมาชิกอยู่ เช่น สังคมจะระบุว่า การกระทำนั้นๆ เบี่ยงเบนหรือไม่เบี่ยง ผิดหรือถูก ซึ่งเป็นเรื่องของความรู้สึกของสังคมต่อพฤติกรรมบางอย่างหรือสภาพการบางอย่าง หากมีสภาวการณ์เช่นนี้เกิดขึ้นจะทำให้ ประการแรก กลุ่มบุคคลหนึ่งจะมีอำนาจเหนือหรือได้เปรียบกลุ่มอื่น โอกาสของคนกลุ่มนั้นจึงมีน้อย จนในที่สุดอาจถูกกีดกันหรือถูกลดโทษ ประการที่สอง บุคคลที่ถูกตีตราอาจยอมรับว่าการกระทำนั้นๆ เป็นความผิด ซึ่งอาจจะทำให้บุคคลนั้นอยากเป็นคนไม่ดีโดยสมบูรณ์แบบให้หมดเรื่องหมดราวไป เช่น คนที่ถูกตราหน้าว่าเป็นคนติดยาเสพติด ก็อาจจะใช้ชีวิตแบบคนติดยา อย่างเต็มที่ด้วยการไม่ทำงานใช้ชีวิตสบายๆ ไม่อยากรักษาตัวทำตามอำเภอใจ รวมทั้งประกอบอาชญากรรม เช่น ลักเล็กขโมยน้อย จี้ ปล้น ฆ่า เป็นต้น

๗.๖.๖ ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการล่าหลังทางวัฒนธรรม (Social change and cultural lag theory)

ปัญหาสังคมหลายปัญหาเป็นผลสืบเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีในสมัยปัจจุบัน ทำให้วิถีการดำเนินชีวิตของคนเปลี่ยนไปจากเดิม ผู้คนต้องเปลี่ยนแปลงและปรับตัวเองให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น หากไม่สามารถทำได้ทันในเวลาที่ต้องการก็อาจนำไปสู่ปัญหาสังคมได้ในที่สุด

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เห็นได้ชัด คือ การนำเอาระบบอุตสาหกรรมเข้ามาใช้ รวมทั้งการกลายมาเป็นเมืองของชุมชนหลายแห่ง ทำให้คนที่อยู่ตามท้องไร่ท้องนามีอาชีพเกษตรกรรมพากันอพยพเข้ามาหางานทำในเขตเมืองต่างๆ มากมาย บางคนก็หางานทำไม่ได้เพราะเป็นแรงงานที่ไร้ฝีมือ “Unskilled labour” ก่อให้เกิดปัญหาการว่างงาน หรือได้ค่าจ้างแรงงานต่ำ เกิดปัญหาไม่มีที่อยู่อาศัย เกิดชุมชนแออัด บางคนหางานทำไม่ได้ก็หาทางออกด้วยการอาชญากรรม เช่น ลักเล็กขโมย จี้ ปล้น เกิดปัญหาสุขภาพจิตเสื่อม รวมทั้งขาดแคลนที่พักผ่อนหย่อนใจ เป็นต้น

๗.๗ การวิเคราะห์ปัญหาสังคม

การวิเคราะห์ปัญหาสังคม เพื่อที่จะศึกษาว่ามีสาเหตุมาจากอะไรบ้างนั้น จำเป็นต้องศึกษาในรอบด้าน เพราะสาเหตุของปัญหาสังคมนั้นอาจเกิดจากสาเหตุทางสังคม จากระบบสังคมที่ไร้ระเบียบจากการที่สถาบันต่างๆ ในสังคมไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ ไม่สามารถรักษาวรรทัดฐานของสังคมไว้ได้ หรือสาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาสังคมอาจมาจากความผิดปกติทางร่างกายและจิตใจของบุคคล จากพันธุกรรมหรืออาจจากสาเหตุอื่นๆ ดังนั้น ในการศึกษาปัญหาสังคมจึงต้องพิจารณาอย่างรอบคอบ

จะพบได้ว่า การศึกษาปัญหาสังคมในทัศนะของนักสังคมวิทยานั้น เน้นที่ความสัมพันธ์ของผู้คนในสังคม และพิจารณาในลักษณะที่ว่าสาเหตุปัญหาของสังคมมาจากระบบสังคม เช่น เด็กจะกลายเป็นอาชญากรเพราะสาเหตุสืบเนื่องมาจากชีวิตในครอบครัว หรือโรงเรียนหรือเพื่อนชักนำ เพราะโทรทัศน์ หรือสื่อมวลชนชนิดต่างๆ หรือได้ตัวอย่างที่เคยพบเห็น สาเหตุเหล่านี้มีส่วนทำให้ เด็กนั้นแสดงพฤติกรรมที่ผิดปกติ ลักษณะการศึกษาปัญหาสังคมในแนวนี้เรียกว่าได้เป็นปัญหาสังคมแนวสังคมวิทยา (Sociology of Social Problems) แต่การศึกษาปัญหาสังคม (Social Problems) นั้น จำเป็นจะต้องพิจารณาสาเหตุที่แท้จริงของปัญหา และพิจารณาให้รอบคอบในทุกๆ ด้าน ที่จะมีส่วนให้เกิดปัญหาสังคมนั้นๆ จะไม่จำกัดอยู่แต่เฉพาะผลจากการความสัมพันธ์ของผู้คนในสังคมนั้นๆ เพราะสาเหตุของปัญหาสังคมมาจากสาเหตุอื่นๆ เช่น สาเหตุทางชีววิทยา สาเหตุทางวัฒนธรรม ตัวอย่างเช่น ปัญหาโสเภณีอาจมาจากสาเหตุเพราะการถูกหลอกลวง โดยบุคคลนั้นๆ ไม่มีความรู้สึกนึกคิดจะเป็นไปหรือมีอาชีพ ซึ่งเป็นสาเหตุทางความสัมพันธ์ของผู้คนในสังคมและปัญหา นี้ อาจมาจากสาเหตุทางชีววิทยา เนื่องจากความผิดปกติของต่อมไร้ท่อ หรือเนื่องจากในสังคมนั้นไม่รังเกียจผู้มีอาชีพนี้

เพราะบุคคลประเภทนี้สามารถช่วยเหลือเศรษฐกิจของครอบครัวได้ดี ผู้เป็นโสเภณีเองมีสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีแต่ตัวสวยหยาบ ดีเด่นกว่าคนอื่น ๆ ในสังคม ผู้คนในสังคมไม่รังเกียจก็เลยทำให้โสเภณีเพิ่มขึ้น อีกตัวอย่างเช่น ปัญหาโรคเอดส์ ย่อมมีสาเหตุมาจากปัญหาโสเภณี และสาเหตุทางระบาดวิทยา ดังนั้น การศึกษาสาเหตุของปัญหาสังคมจึงจำเป็นต้องศึกษาอย่างละเอียด และต้องอาศัยวิทยาการแขนงต่างๆ

ในปัจจุบันนี้ จะพบว่า นักวิชาการแขนงต่างๆ ต่าง ก็หันมาสนใจและพยายามพัฒนาวิชาการของตน เพื่อนำมาใช้แก้ปัญหาสังคมมากขึ้น เช่น ในทางชีววิทยา นักชีววิทยาได้มีแนวโน้มที่จะศึกษาอิทธิพลทางชีวภาพ ในส่วนที่จะมีผลต่อปัญหาสังคม เช่น อิทธิพลของต่อมไร้ท่อ ผลทางกรรมพันธุ์ รวมทั้งอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่มีผลต่อพฤติกรรมของมนุษย์ ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า การศึกษาที่จะแก้ปัญหาสังคมนั้น ถ้ายิ่งพิจารณาถึงสาเหตุที่มาโดยอาศัยวิทยาการหลายแขนงและอย่างถี่ถ้วนมากเพียงใดก็ยิ่งมีโอกาสที่จะทำให้ทราบถึงสาเหตุที่แท้จริงอันจะช่วยให้สามารถจัดปัญหาสังคมนั้นๆ ได้ด้วยวิธีการขจัดเหตุที่ก่อให้เกิดปัญหาให้หมดสิ้นไป

สำหรับประเทศไทยก่อนที่จะเปิดรับอารยธรรมตะวันตกและเริ่มเปิดการพัฒนาประเทศ สังคมไทยมีความสงบสุขมาช้านาน โดยมีศาสนาและพระมหากษัตริย์เป็นสิ่งยึดเหนี่ยว ทั้งนี้เพราะสังคมไทยในสมัยนั้นเป็นสังคมสเถียร มีการเปลี่ยนแปลงความเคลื่อนไหวทางสังคมน้อยมาก ครั้นมาถึงปัจจุบันผลจากกระบวนการรับเอาอารยธรรมตะวันตก การเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมเพื่อให้ประชาชนมีความอยู่ดีกินดีตามมาตรฐานของโลกตะวันตก เช่น ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การแพทย์และสาธารณสุข อุดมการณ์ประชาธิปไตยซึ่งสนับสนุนคุณค่าเสรีภาพในการดำเนินชีวิต และสนับสนุนความเสมอภาคในโอกาสและการแข่งขันเพื่อความเจริญก้าวหน้าทางสังคมของแต่ละบุคคล ได้ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจจากระบบเกษตรกรรมไปสู่แบบอุตสาหกรรม ขณะเดียวกันประเพณีและวัฒนธรรมต่างๆ ของไทยส่วนใหญ่ซึ่งเคยเหมาะสมและผูกพันกับวิถีชีวิตตามแบบเกษตรกรรมได้รับผลกระทบกระเทือนผู้คนหันไปสนใจวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับวัตถุมากกว่าวัฒนธรรมทางด้านจิตใจ อันเป็นสาเหตุสำคัญทำให้คนไทยหย่อนในเรื่องคุณธรรมระเบียบวินัยความวิริยะอุตสาหะ รับเอาอิทธิพลของต่างประเทศเข้ามาโดยไม่เลือกสรร ผู้คนมีนิสัยฟุ้งเฟ้อ ไม่รู้จักประหยัดมัธยัสถ์ ล้วนเป็นสิ่งกระตุ้นให้ผู้คนทั้งหลายพยายามสร้างความสำเร็จในชีวิตให้แก่ตนเองในทุกวิถีทาง โดยไม่คำนึงถึงว่าวิธีการจะเป็นไปในทางสุจริตหรือจะนำความเดือดร้อนแก่สังคมแต่อย่างไร

สถาบันทางสังคมต่างๆ อันได้แก่ ครอบครัว การศึกษา การเมือง การปกครอง การเศรษฐกิจและการศาสนา ในปัจจุบันไม่ได้ปฏิบัติภาระหน้าที่ของตนตามบทบาทอันแท้จริง การควบคุมทางสังคมเป็นไปอย่างเข้มงวด ไม่กระตุ้นให้คนปฏิบัติตามระเบียบของสังคมไม่ให้รางวัลเด่นชัดแก่ผู้ปฏิบัติชอบ และไม่ลงโทษอย่างจริงจังแก่ผู้ฝ่าฝืน เมื่อประสบกับสภาพการณ์ของโลกภายนอกที่เปลี่ยนแปลงไป สถาบันเหล่านี้ก็ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ของตนได้อย่างเหมาะสม สถาบันทางสังคมต่างๆ ไม่ได้สร้างรากฐานของคุณธรรมที่ลึกซึ้งให้แก่มวลสมาชิก ในสังคมไทยจึงมีลักษณะที่ผิดแปลกแตกต่างจากสมัยก่อน กล่าวคือมีจิตใจสับสนขาดคุณธรรมต่างๆ ที่คนดีพึงมี เช่น ขาดความเมตตากรุณา สังคมไทยในปัจจุบันไม่สนใจจะกระทำความดี สังคมไทยจึงเต็มไปด้วยปัญหาต่างๆ ที่ต้องเร่งรีบแก้ไข โดยที่ปัจจัยต่างๆ ในสถาบันทางสังคม มีส่วนสำคัญในการกำหนดพฤติกรรมของคนในสังคมนั้นๆ การที่จะหามาตรการวัดและแก้ไขปัญหาพฤติกรรมสังคมในตัวบุคคลนั้นเป็นเรื่องยากลำบากมากเพราะตัวแปร ตัวประกอบมากมายสลับซับซ้อน และมองไม่เห็นชัดเจนอย่างไรก็ตาม การพัฒนาด้านจิตใจตลอดจนการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงประเพณีเจตคติและค่านิยมในสังคมให้ถูกต้องเหมาะสมกันทั้งด้านความรู้และความคิดที่ทันสมัยให้สอดคล้องกับภาวะเศรษฐกิจและสังคมเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องกระทำ โดยการพัฒนากำลังคนให้มีศีลธรรมและคุณธรรม อันเป็นรากฐานของการเป็นพลเมืองดี มีความรับผิดชอบต่อ

สังคมและประเทศชาติ มีอุดมการณ์กระทำในสิ่งที่ชอบที่ควรเพื่อส่วนรวมอันจะเป็นส่วนหนึ่งที่จะแก้ไขและลดปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ แม้ว่าเครื่องชี้ภาวะสังคมที่มีอยู่ ไม่สามารถแสดงให้เห็นเด่นชัดว่าสังคมไทยกำลังเสื่อมลง แต่จากสภาพสังคมในปัจจุบัน ก็สามารถให้เห็นสภาพความเสื่อมโทรมทางศีลธรรมและคุณธรรมของคนทั่วไปในสังคมในปัจจุบัน ก็สามารถให้เห็นสภาพความเสื่อมโทรมทางศีลธรรมและคุณธรรมของคนทั่วไปในสังคมได้อย่างชัดเจน จากสภาพดังกล่าวทำให้เกิดปัญหาสังคมด้านต่างๆ ขึ้นในสังคมไทย

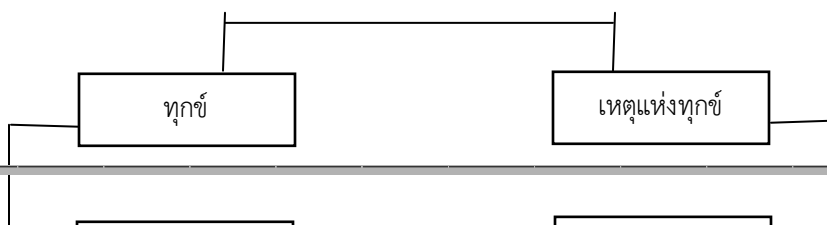
สภาพปัญหาสังคมไทย การพัฒนาสังคมไทยที่ผ่านมาจะเห็นว่าการพัฒนานั้นจะมุ่งเน้นการแข่งขันเพื่อสร้างความมั่นคงทางด้านวัตถุและรายได้เป็นหลักทำให้ผู้คนและสังคมไทยที่เรียกกันว่าเป็นสังคมชาวพุทธ มีความเป็นวัตถุนิยมมากขึ้นซึ่งมีผลกระทบก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ เช่น ปัญหาสังคม ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาทางจิต ปัญหาสภาพแวดล้อมเสื่อมโทรม ปัญหาเหล่านี้ส่วนใหญ่ล้วนแล้วเกิดมาจากปัญหาความเสื่อมโทรมทางศีลธรรม โดยเฉพาะด้านพฤติกรรมของคนในสังคม เช่นการหย่อนยานในศีลธรรมจริยธรรม ละเลยหลักธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ชาดระเบียบวินัย มีการเอารัดเอาเปรียบกันมากขึ้น ส่งผลให้วิถีชีวิตและค่านิยมดั้งเดิมที่ดีงามของไทยค่อยๆ จางหายไป พร้อมกันนั้น ก็มีปัญหาการล่มสลายของสถาบันครอบครัวชุมชนวัฒนธรรมท้องถิ่นและค่านิยมแบบวิถีพุทธ ซึ่งปัญหาดังกล่าวนี้นับเป็นปัญหาที่ร้ายแรงที่ต้องรีบแก้ไขโดยเร็ว และจะต้องแก้ไขหรือพัฒนาแบบยั่งยืน และสมบูรณ์แบบ สังคมไทยเป็นสังคมแห่งศาสนาและวัฒนธรรมโดยเฉพาะพระพุทธศาสนา (Buddhism) มีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมไทยค่อนข้างสูงนับตั้งแต่เกิดจนตาย แต่สังคมมีการเปลี่ยนแปลงเพราะคนในสังคมเพิ่มจำนวนมากขึ้น วิถีชีวิต ค่านิยม ลัทธิความเชื่อและศาสนา ก็พลอยได้รับผลกระทบไปด้วยเนื่องเพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคม (Social Animal) นั่นเอง

ดังนั้น การวิเคราะห์ปัญหาสังคมไทย จึงเป็นการพิจารณาข้อมูลให้เห็นถึงสภาพของปัญหาที่เกิดขึ้นเพื่อนำไปสู่การแก้ไข ซึ่งต้องประกอบไปด้วยโครงสร้างที่เป็นค่านิยม สาเหตุของปัญหาที่กล่าวถึง สภาพที่เป็นหลักการทั่วไปทางสังคมวิทยาที่เกี่ยวกับปัญหาสังคมนั้นๆ และแนวทางแก้ไขซึ่งเป็นขั้นตอนสุดท้ายของการวิเคราะห์ ในที่นี้กล่าวถึงการวิเคราะห์ปัญหาสังคมไทยที่สามารถแยกวิเคราะห์ได้ ๒ แนวทาง ดังต่อไปนี้

๗.๗.๑ การวิเคราะห์ตามแนวพุทธศาสตร์

พระพุทธเจ้าได้แสดงหลักอริยสัจ ๔ เป็นครั้งแรกในพระธรรมเทศนาที่ชื่อว่า ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร แต่พระภิกษุเบญจวัคคีย์ อันเป็นผลให้พระโกณฑัญญะได้บรรลุโสดาปัตติผล เป็นพระสาวกองค์แรกของพระพุทธองค์ และวันที่ทรงแสดงพระธรรมเทศนานี้ในประเทศไทย ถือว่าเป็นวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาอีกวันหนึ่ง คือวันอาสาฬหบูชา อริยสัจ ๔ ประกอบด้วย ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค หลักการของอริยสัจ ๔ ก็คือ “สิ่งทั้งปวงที่เกิดขึ้นได้จะต้องมีสาเหตุ” หมายความว่า “สิ่งทั้งปวง” เป็นปรากฏการณ์ที่สำคัญและดำเนินไปอยู่ “สิ่งทั้งปวง” นี้มิได้เกิดขึ้นมาลอยๆ โดยไม่มีสาเหตุให้เกิด มันต้องมีสาเหตุที่สมมูลกัน มันจึงจะเกิดขึ้น นั่นคือ หลักการของ “ทุกข์” และ “สมุทัย”

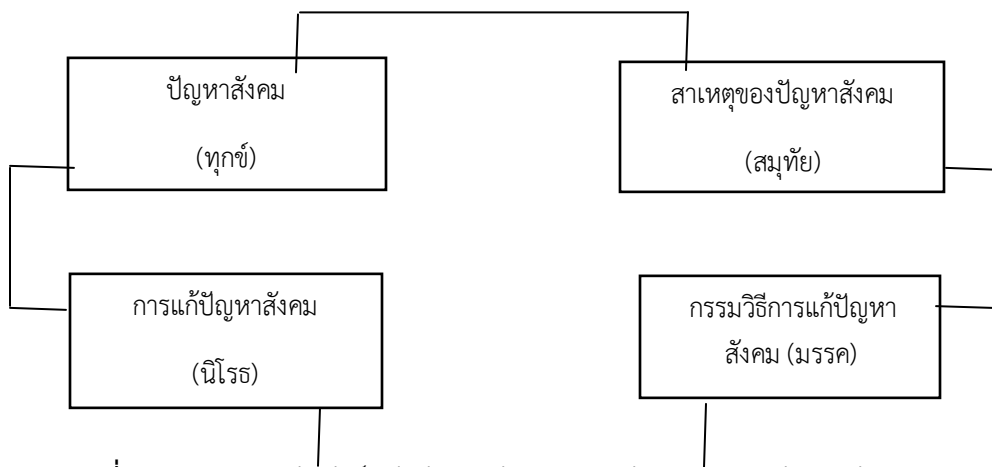
เมื่อได้ยอมรับแล้วว่า “สิ่งทั้งปวง” จะต้องเกิดมาจากเหตุปัจจัยที่สมมูลกัน ก็ละเว้นไม่ได้ที่จะต้องยอมรับในหลักการที่ต่อเนื่องจาก “นิโรธ” และ “มรรค” ที่ว่าทั้งปวงนั้นสามารถที่จะไม่ให้เกิดขึ้นแล้วหรือปรากฏขึ้นแล้วก็สามารถ “ขจัด” ได้ นั่นคือ เมื่อมันเกิดได้มันก็ต้องดับได้เหมือนกันเพราะเป็นสิ่งคู่กัน และทำนองเดียวกัน พุทธศาสนาก็สอนเน้นวิธีการ “ขจัด” ปัญหาได้แน่นอน ในที่นี้เราใช้คำว่า “มรรค” ซึ่งตรงกับคำว่า หนทาง วิธีการ หรืออาจใช้คำว่า ระเบียบวิธีก็ว่าได้ การวิเคราะห์ปัญหาสังคมตามแนวพุทธศาสตร์ โดยอธิบายตามหลักการของอริยสัจ ๔ ได้ดังแผนภาพต่อไปนี้

แผนภาพที่ ๑ แสดงความสัมพันธ์แห่งเหตุ และผลในหลักอริยสัจ ๔

พิจารณาจากหลักการของอริยสัจ ๔ ดังกล่าวแล้ว หากนำเอาหลักการนี้มาประยุกต์ใช้เพื่อแก้ปัญหาสังคมน่าจะเป็นดังนี้

แผนภาพที่ ๒ แสดงความสัมพันธ์แห่งปัญหาสังคม (ผล) กับสาเหตุของปัญหาสังคม (เหตุ) และการแก้ปัญหาสังคม (ผล) และกรรมวิธีการแก้ปัญหาสังคม (เหตุ) ตามนัยแห่งอริยสัจ ๔

กล่าวโดยสรุป ถ้าเรายอมรับและเชื่อมั่นในหลักการที่ว่าปัญหาในสังคมมิได้เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ ปัญหาต้องมีสาเหตุให้เกิด และยอมรับและเชื่อในหลักการต่อไปว่า ปัญหาสังคมเหล่านั้นต้องแก้ไขได้ เราควรที่จะต้องยอมรับและเชื่อในหลักการที่ว่าพุทธธรรมของพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะการเน้นในเรื่องความสัมพันธ์แห่งเหตุผล ก็สามารถนำมาประยุกต์เพื่อแก้ปัญหาสังคมได้อย่างแน่นอน ข้อสำคัญ จะต้องไม่คิดว่าพุทธธรรมนั้นอยู่สูงเกินกว่าที่จะนำมาคลุกเคล้ากับชีวิตและสังคม ยาแก้ไข แก้ปวดหัวตัวร้อน โดยธรรมชาตินั้นมีคุณสมบัติในการแก้ปวดหัวตัวร้อน แต่ถ้าไม่ได้นำมารับประทานเวลาเป็นไข้และปวดหัวตัวร้อน ยาก็ยังเป็นเพียงตัวยาเท่านั้นฉันใด พุทธธรรมก็ทำนองเดียวกัน ถ้าไม่มีการนำไปใช้ให้เหมาะสมกับโรค คือปัญหาสังคม พุทธธรรมก็ไม่มีประโยชน์อะไร ฉะนั้น

๗.๗.๒ การวิเคราะห์ตามแนวสังคมวิทยา

สาเหตุของปัญหาสามารถวิเคราะห์ได้จากสาเหตุ ๒ ประการ ได้แก่

๑) **สาเหตุจากตัวบุคคล** ได้แก่ ความบกพร่องทางร่างกาย เช่น ร่างกายพิการจนไม่สามารถประกอบอาชีพเลี้ยงตนเองได้ สติปัญญาไม่สมบูรณ์ เช่น สติฟั่นเฟือน ปัญญาอ่อนหรือออทิสติก ปัญหาโรคจิตเสื่อมซึ่งเป็นปัจจัยทางชีวภาพและปัจจัยทางจิตสังคม อารมณ์ไม่มั่นคง มีจิตวิปริตหรือจิตวิปลาส จนทำให้ควบคุมอารมณ์ตนเองและปรับตัวเข้ากับสังคมไม่ได้ ซึ่งอาจจะเกิดมาจากหลายสาเหตุ เช่น เสพสิ่งเสพติดให้โทษ ไม่สมหวังในผลประโยชน์จนกลายเป็นคนเครียดหนักติดการพนันจนทำให้เสียทรัพย์สินมากมาย สภาพแวดล้อมในครอบครัวแตกขาดความอบอุ่น ฯลฯ การที่จิตใจของคนในสังคมขาดคุณธรรมและจริยธรรมจะเกิดปัญหาสังคม

เกิดขึ้นมากมาย คุณธรรมของสังคมเริ่มต้นที่ไหน คำตอบก็คือปัญหาสังคมเริ่มต้นที่คน คนแต่ละคนในสังคมคือจุดเริ่มต้นของปัญหาสังคม ก็ในเมื่อปัญหาของสังคมเริ่มต้นที่คน การแก้ไขปัญหาก็แก้ที่คนนั่นเอง เพราะคนเป็นผู้กระทำการมันเกิดจากใจ ใจคิดก่อนแล้วกายจึงกระทำ

๒) สาเหตุจากสังคม ได้แก่ ความบกพร่องในระบบสังคมอันประกอบด้วยสถาบันสังคมต่างๆ คือ

(๑) สถาบันครอบครัว ซึ่งเป็นสถาบันสังคมแห่งแรกและสำคัญที่สุด ความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวย่อมมีอยู่อย่างใกล้ชิดในฐานะพ่อ แม่ และลูก พ่อแม่มีความสำคัญต่อการอบรมสั่งสอนเด็กที่เติบโตเป็นผู้ใหญ่ในวันหน้าเพราะเป็นสิ่งแวดล้อมที่ใกล้ชิดที่สุด ถ้าพ่อแม่เป็นสิ่งแวดล้อมที่ดี เด็กก็จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีในวันหน้า ในทางตรงกันข้าม เด็กอาจผิดหวังและไม่ได้พัฒนาตนไปในทางที่ดีที่ควรจะเป็น พ่อแม่เป็นบุคคลแรกที่เสริมสร้างสุขภาพกายและใจแก่เด็ก ด้วยอารมณ์ที่ปลูกฝังลงในจิตใจ เด็กย่อมอยู่ภายใต้อิทธิพลของความคิดจิตใจของผู้ใหญ่ในครอบครัว โดยเฉพาะด้านคุณธรรมทัศนคติ หรือแนวทางที่เด็กเลือกเป็นหลักในการปฏิบัติ ปัจจุบันครอบครัวไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ของตนได้อย่างเหมาะสม ทั้งนี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจและสังคมที่เต็มไปด้วยการแข่งขัน เพื่อความอยู่รอด ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างพ่อแม่และลูก ต่างคนมีภารกิจที่จะต้องกระทำเพิ่มมากขึ้นที่ทำให้ทุกคนต่างใช้เวลาและความคิดแสวงหาความสุขของตน สถาบันครอบครัวจึงทำหน้าที่บกพร่อง สมาชิกของครอบครัวต่างปรารถนาจะปลดปล่อยภาระของตนเท่านั้น โอกาสหรือเวลาของการอยู่พร้อมหน้าและเอาใจใส่กันและกันของสมาชิกของครอบครัวมีน้อย ทำให้ขาดความอบอุ่นภายในบ้าน ปัญหาการแตกร้างของผู้ใหญ่และการถูกทอดทิ้งของลูกก็มักจะตามมา

(๒) สถาบันการศึกษา ได้แก่ โรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย โดยทั่วไปโรงเรียนจะมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการเสริมสร้างลักษณะนิสัยและพัฒนาบุคลิกภาพของเด็กได้มาก เพราะเป็นสถานที่ที่เด็กได้มีโอกาสสังสรรค์กับหมู่คนกลุ่มเดียวกันก็ได้รับความรู้ทางวิชาการ ศิลธรรม จริยธรรม หรือความประพฤติ สถาบันนี้มีความสำคัญมากพอๆ กับสถาบันครอบครัว สมัยก่อนความสัมพันธ์ระหว่างครูและนักเรียนเป็นไปอย่างใกล้ชิด สามารถที่จะดูแลเด็กนักเรียนได้อย่างทั่วถึง ปัจจุบันนักเรียนได้เพิ่มจำนวนมากขึ้น ทำให้ที่เรียนไม่พอ ครูมีปัญหาของตัวเองในการดำรงชีพในสังคมที่เปลี่ยนแปลง ไม่ได้ประพฤติปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดี ส่วนนักเรียนก็ขาดความรักความอบอุ่นจากครู จากความเคารพนับถือครูอาจารย์ และหย่อนในศีลธรรมและจริยธรรม อีกทั้งระบบการศึกษาไทยไม่ได้สร้างค่านิยมทางวัฒนธรรมประเพณีไทยอันดีงาม ทำให้เกิดช่องว่างทางวัฒนธรรม วัฒนธรรมต่างชาติจึงเข้ามาแทนที่อย่างรวดเร็ว

(๓) สถาบันการเมืองการปกครอง ได้แก่ การควบคุมทางสังคม การมีระเบียบวินัย การเมืองการปกครองของไทยมีลักษณะยึดถือตัวบุคคลมากกว่าหลักการ การอาศัยอำนาจามีของบุคคลและถือว่าการปกครองเป็นผู้มีอำนาจราชศักดิ์ การรวมอำนาจการบริหารไว้ในส่วนกลางอันเป็นอุปสรรคประการหนึ่งของการปกครองระบอบประชาธิปไตย และเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศชาติโดยส่วนรวม ในทางการเมืองมีจุดอ่อนหลายประการ เช่นการเมืองส่วนใหญ่ใช้อิทธิพลทางการเมืองคุ้มครองผลประโยชน์และเสถียรภาพ มีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลบ่อยๆ ข้าราชการซึ่งเป็นตัวจักรสำคัญก็มีปัญหามากมาย เช่น ข้าราชการขาดอุดมการณ์ ระบบราชการไม่เอื้ออำนวย ให้ข้าราชการมุ่งทำความดี และสร้างความเจริญก้าวหน้าแก่ส่วนรวม บางกรณีปฏิบัติงานล่าช้าและไม่สามารถเข้าถึงประชาชน และบางรายมีการกดขี่ข่มเหงประชาชนและทุจริตต่อหน้าที่ เป็นต้น ปัจจุบันมีพฤติกรรมที่จะละเมิดกฎหมายบ้านเมืองเพิ่มขึ้น ทั้งนี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากสังคมไทยในปัจจุบันได้ย่ำถึงลางยุค สรรเสริญและความสำเร็จทางวัตถุเป็นจุดหมายปลายทางเชิงวัฒนธรรมผู้คนจึงพยายามดิ้นรนแสวงหาเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งเหล่านี้เพื่อตัวเอง โดยไม่คำนึงถึงความผิดชอบชั่วดี และผลกระทบต่อส่วนรวมแต่อย่างไร

(๔) **สถาบันทางศาสนา** เป็นเรื่องของจิตใจและอารมณ์ ซึ่งสามารถจูงใจหรือผูกใจสมาชิกในสังคมไว้ได้ แต่ละศาสนามีจุดหมายอย่างเดียวกัน คือสอนคนให้เป็นคนดี ให้คนเข้ากับสังคมหรือเสียสละเพื่อสังคมให้มีที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจให้มีความสงบและสามัคคีกัน เช่น พุทธศาสนาสัมัยก่อนวัดมีบทบาทสำคัญเป็นศูนย์กลางของชุมชนถ่ายทอดบรมสั่งสอน ในด้านต่างๆ และปลูกฝังคุณธรรมให้แก่ประชาชน แต่ปัจจุบันปรากฏว่า บทบาทของวัดและพระสงฆ์ได้เปลี่ยนแปลงไป เนื่องมาจากขาดการปรับปรุงและพัฒนาให้ทันต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง สถาบันทางศาสนาทุกศาสนามีจุดเสื่อม เช่น นักบวช หรือผู้นำศาสนา ซึ่งเป็นกลไกสำคัญยิ่งประพฤติปฏิบัติไม่เหมาะสมไม่เป็นตัวอย่างที่ดีแก่ประชาชนทั่วไป ไม่รู้ความหมายทางศาสนา ที่แท้จริงและไม่ยึดถือพระธรรมอันเป็นแนวทางที่ดำรงในการดำเนินชีวิตประจำวันทำให้ประชาชนเสื่อมศรัทธาขาดความเลื่อมใสตลอดทั้งองค์กรของศาสนาก็ได้ปรับตัวเข้ากับสภาพที่เปลี่ยนแปลงไปของสังคมทำให้ขาดการปรับปรุงเทคนิคการถ่ายทอดทางศาสนาและขาดการส่งเสริมให้มีการศึกษาเพื่อประยุกต์หลักศาสนามาใช้ในชีวิตประจำวัน

(๕) **สถาบันทางเศรษฐกิจ** ทำหน้าที่ในการตอบสนองความต้องการของบุคคลอย่างน้อยในเรื่องปัจจัยสี่ อันได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ปัจจุบันไม่สามารถเอื้ออำนวยประโยชน์แก่บุคคลในสังคมอย่างมีประสิทธิภาพได้เพราะสถาบันทางเศรษฐกิจของไทยมีลักษณะการค้าเสรีเกินขอบเขตทำให้อำนาจทางเศรษฐกิจตกอยู่กับคนบางกลุ่ม และการค้าขายกับต่างประเทศก็เป็นไปอย่างเสรีอันก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรม และยังสร้างอุปนิสัยฟุ้งเฟ้อขึ้นในสังคมไทย กล่าวคือ ผู้ประกอบการได้ดำเนินการในลักษณะมือใครยาวสาวได้สาวเอา เป็นเหตุให้การใช้ทรัพยากรเป็นไปอย่างไม่คุ้มค่า มีการผูกขาดการผลิต การกักตุนสินค้า การปลอมแปลงสินค้าทั้งคุณภาพและปริมาณ โดยไม่คำนึงถึงความเดือดร้อนของประชาชน ทำให้ค่าครองชีพสูงขึ้นอย่างรวดเร็วไม่สมดุลกับรายได้ มีการส่งสินค้าที่ไม่จำเป็นและเหมาะสมกับสภาพสังคมเข้ามาอย่างไม่จำกัดประกอบกับการโฆษณาชวนเชื่ออย่างไม่มีขอบเขต ทำให้ค่านิยมและทัศนคติต่างๆ เปลี่ยนแปลงทิศทางไปจากเดิม จะเห็นว่าประชาชนเป็นจำนวนไม่น้อยใช้จ่ายดำรงชีพอย่างฟุ้งเฟ้อโดยมิได้คำนึงถึงฐานะหรือรายได้ของตนเองและของประเทศชาติ

(๖) **สื่อมวลชน** ได้แก่ วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์และสิ่งตีพิมพ์ต่างๆ หน้าที่ของสื่อมวลชน คือ ผู้เสนอข่าวให้ความรู้และความบันเทิง และเป็นโรงเรียนของประชาชนที่เรียนได้ไม่รู้จบบทบาทของสื่อมวลชนที่เกี่ยวข้องกับการปลูกฝังความคิดจิตใจนั้นสำคัญมาก โดยเฉพาะในเรื่องการสร้างค่านิยมให้แก่ประชาชน สื่อมวลชนของสังคมไทยส่วนใหญ่ไม่ได้ทำหน้าที่อย่างดี และมีได้คำนึงถึงผลเสียหายทางสังคม มุ่งแต่การค้าหากำไรและผลประโยชน์ให้แก่ตัวเองและคนกลุ่มน้อยมีการเสนอข่าวโดยไม่คำนึงถึง ผลกระทบต่อสังคมเช่น การเสนอข่าวอาชญากรรมทางเพศและเรื่องทางเพศสัมพันธ์อย่างประเจิดประเจ้อให้เด็กเห็นตามหน้าหนังสือพิมพ์ รวมทั้งหนังสือพิมพ์หลายฉบับมีการแพร่ภาพและคอลัมน์ที่ยั่วยุกามารมณ์ เสนอข่าวการประทุพติพิตศีลธรรมในทำนองที่สนุกสนานตื่นเต้น ข่าวสังคมที่สร้างความฟุ้งเฟ้อเห่อเหิมและชื่นชมในค่านิยมของประเทศตะวันตกที่ไม่พึงปรารถนาเป็นการสร้างทัศนคติที่ผิดพลาดและให้ประชาชนเสี่ยงต่อการประทุพติพิตได้ง่ายเป็นการปลูกฝังมอมเมาค่านิยมที่เป็นพิษเป็นภัยทางจิตใจแก่เยาวชน

๗.๘ การจัดระเบียบทางสังคม

สังคมมนุษย์แห่งใดจะดำรงอยู่ได้มั่นคงและมีการพัฒนาการต่อไปได้นั้น สังคมมนุษย์แห่งนั้นจะต้องมีการจัดระเบียบทางสังคมที่แน่นอน และบรรดาสมาชิกทั้งหลายของสังคมแห่งนั้นสามารถปฏิบัติตามภารกิจหรือภารกิจต่อไปได้โดยสมบูรณ์ ไม่มีเหตุขัดข้องหรือก่อให้เกิดความยุ่งยากขึ้นและการงานหรือภารกิจเหล่านั้นเป็นที่ตกลงรับรองของคนในสังคมส่วนใหญ่ว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้อง และเป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนใหญ่ด้วย

ปัญหาสังคมจึงเป็นผลของความบกพร่องหรือภาวะขัดข้อง ของกระบวนการต่างๆ ของสังคมมนุษย์ ปัญหาสังคมมนุษย์ย่อมเกิดขึ้นระหว่างที่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ซับซ้อน และรวมสิ่งทั้งหลายที่มีลักษณะแตกต่างกันอยู่อย่างมากมาเข้าไว้ด้วยกัน ปัญหาสังคมเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นได้ถึงความผิดแปลกไปจากระเบียบแบบแผนที่กำหนดไว้แล้ว ปรัชญาการณัฏที่เกิเกิดขึ้นดังกล่าวนี้มักเรียกว่า “สังคมเกิดความไม่เป็นระเบียบ” ขึ้น เมื่อสังคมเกิดความไม่เป็นระเบียบ สมาชิกในสังคมจึงคิดที่จะหาทางแก้ไขส่งผลทำให้เกิดแนวคิดในเรื่องการจัดระเบียบทางสังคมขึ้น ซึ่งหมายถึง การทำให้เกิดความมีระเบียบในสังคมมนุษย์ เมื่อสังคมมีระเบียบ สังคมก็จะมี ความสงบมั่นคงและสมาชิกของสังคมสามารถดำเนินชีวิตของตนไปได้ ซึ่งสังคมทุกคนย่อมมีการจัดระเบียบเนื่องมาจากการต้องการให้การติดต่อสัมพันธ์กันทางสังคมเป็นไปอย่างเรียบร้อย ป้องกันความขัดแย้งระหว่างสมาชิกในสังคม และช่วยให้สังคมดำรงอยู่อย่างสงบสุขและมั่นคงในสังคม ทั้งนี้การจัดระเบียบทางสังคมจะต้องอาศัยองค์ประกอบดังต่อไปนี้

๑. **บรรทัดฐาน (Norms)** หมายถึง ระเบียบกฎเกณฑ์ หรือแบบพฤติกรรมที่สังคมวางไว้ เพื่อกำหนดแนวทางสำหรับสมาชิกในสังคมได้ยึดถือปฏิบัติ การที่สมาชิกในสังคมมีการติดต่อสัมพันธ์กันราบรื่น ก็เพราะแต่ละฝ่ายต่างปฏิบัติตามบรรทัดฐานซึ่งทุกคนมีความเข้าใจร่วมกัน ทำให้เกิดความ เป็นระเบียบในสังคม บรรทัดฐานสังคมเป็นตัวกำหนดความประพฤติของมนุษย์ในสังคมเป็นกฎเกณฑ์ ให้คนในสังคมรับรู้ เป็นกฎเกณฑ์ของสังคมที่แสดงว่า พฤติกรรมใดเหมาะสมและไม่เหมาะสมหรือไม่ควร ทั้งนี้ เพื่อการอยู่รอดของสังคม และความเป็นระเบียบเรียบร้อยในสังคมเป็นสิ่งสำคัญ บรรทัดฐานของสังคมมีความสำคัญ สามารถกำหนดพฤติกรรมในการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมให้ประพฤติปฏิบัติในลักษณะถูกต้องงาม บรรทัดฐาน มี ๓ ประเภท คือ

๑. **วิถีประชา (Folkways)** ได้แก่ ข้อปฏิบัติที่ควรปฏิบัติ ซึ่งปฏิบัติกันจนเกิดความเคยชิน จนกลายเป็นข้อปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ผู้ปฏิบัติตามวิถีประชามักได้รับการยกย่องจากสังคมเป็นบุคคลที่สังคมอยากคบหาสมาคม และยกย่องชมเชย แต่หากผู้ใดละเมิดหรือฝ่าฝืนก็จะได้รับโทษจากสังคมในสถานเบา เช่น ถูกขูขบขินินทา ดูหมิ่นเหยียดหยาม แต่หากผู้ใดละเมิดหรือฝ่าฝืนก็จะได้รับโทษจากสังคมในสถานเบา เช่น ถูกขูขบขินินทา ดูหมิ่นเหยียดหยาม ตัวอย่างเช่น มารยาทในสังคม การแต่งกาย เป็นต้น ซึ่งเหล่านี้ย่อมแตกต่างกันไปในแต่ละสังคม

๒. **จารีต (Morals)** เป็นบรรทัดฐานที่เกิดจากการกระทำที่ปฏิบัติกันมาจนเป็นนิสัย เป็นความรู้สึกลึกซึ้งที่บุคคลรับรู้และปฏิบัติต่อกันในสังคม โดยมีรากฐานมาจากศีลธรรม ศาสนา ความเชื่อ และค่านิยมของคนในสังคมนั้นๆ หากบุคคลใดปฏิบัติผิดจารีตหรือละเมิด ฝ่าฝืน บุคคลนั้นก็ได้รับโทษ เพราะการผิดจารีตนั้นจะมีความสำคัญต่อสวัสดิภาพของสังคมเป็นสิ่งสะท้อนจิตใจ เสียหายต่อความรู้สึกของคนในสังคมผู้ฝ่าฝืน อาจจะต้องได้รับการลงโทษที่รุนแรง เช่น ถูกขบขไลหรือถูกตัดขาดจากการคบหาสมาคม ตัวอย่างเช่น ความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ การประพฤติตัวในทางซู้สาว

๓. **กฎหมาย (Laws)** เป็นบรรทัดฐานทางสังคมที่ระบุไว้เป็นลายลักษณ์อักษร เป็นกฎเกณฑ์ความประพฤติที่กำหนดไว้ให้คนในสังคมปฏิบัติตามโดยมีองค์กรหรือสถาบันที่ควบคุม มิให้คนในสังคมฝ่าฝืนและมีการกำหนดบทลงโทษผู้ฝ่าฝืนไว้อย่างชัดเจนตามลักษณะของความผิด

๒. **สถานภาพ (Status)** หมายถึง ตำแหน่งของบุคคลในสังคมที่เกิดจากความสัมพันธ์ทางสังคม สถานภาพเป็นตำแหน่งที่ได้จากการเป็นสมาชิกของกลุ่ม สถานภาพจะกำหนดว่าบุคคลนั้นมีหน้าที่จะต้องปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างไร มีหน้าที่รับผิดชอบอย่างไรในสังคม สถานภาพเป็นสิ่งเฉพาะบุคคลทำให้บุคคลนั้นแตกต่างจากผู้อื่น สถานภาพมี ๒ ประเภท ได้แก่ สถานภาพที่ได้มาโดยสังคมเป็นผู้กำหนด เรียกว่าสถานภาพที่ติดตัวมาหรือสถานภาพโดยกำเนิด เช่น เพศ อายุ เชื้อชาติ เป็นต้น หรือสถานภาพที่ต้องดิ้นรนขวนขวายด้วย

ความสามารถของตนเอง เรียกว่า สถานภาพที่ได้มาโดยความสามารถ เช่น การประกอบอาชีพ การศึกษา การสมรส บุคคลเดียวอาจมีหลายสถานภาพก็ได้

สถานภาพของบุคคลมีความสำคัญต่อสังคมมาก เพราะจะเป็นเครื่องกำหนดว่าใครเป็นใคร มีหน้าที่ความรับผิดชอบอย่างไร ทำให้ต่างคนต่างรู้สิทธิหน้าที่ของตน ประกอบการงานเสริมกันได้ดี นอกจากนี้ สถานภาพยังเสริมให้ผู้คนกระตือรือร้นที่จะไฝ่แสวงหาเพื่อยกฐานะของตนเอง ทำให้ต่างคนพยายามศึกษา ขยันหมั่นเพียร เพื่อให้ได้ตำแหน่งนั้น ซึ่งก็จะช่วยให้สังคมเจริญขึ้น

๓. บทบาท (Roles) หมายถึง การปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ของสถานภาพ หรือตำแหน่ง เช่น มีตำแหน่งเป็นพ่อ บทบาทคือ ต้องเลี้ยงลูก เป็นครู บทบาทคือ สั่งสอนอบรมนักเรียน จะเห็นได้ว่าแต่ละคนจะมีบทบาทหลายบทบาท ซึ่งแต่ละตำแหน่งก็ต้องมีบทบาทแตกต่างกันไป การกำหนดบทบาท เช่น ลูกต้องเชื่อฟัง เคารพพ่อแม่ หมอต้องรักษาคนไข้อย่างมีจรรยาบรรณ สามเณรต้องเลี้ยงดูภรรยาและลูก นักเรียนต้องเรียนหนังสือ จะช่วยให้บุคคลได้มีการแสดงพฤติกรรมได้อย่างถูกต้อง เพราะบทบาทจะกำหนดความรับผิดชอบที่ต้องปฏิบัติ เพราะฉะนั้นจะเห็นได้ว่า ความเป็นบุคคลทางสังคมจำนวนมากหรือน้อยนั้นขึ้นอยู่กับปริมาณการกระทำของคนนั้นที่มีต่อบุคคลอื่น ยิ่งมีการกระทำมากต่อผู้คนจำนวนมากก็ยิ่งสวมบทบาทของบุคคลหลายบทบาท แต่เพราะได้อาศัยบทบาทที่สังคมกำหนดขอบเขตหน้าที่และสิทธิเหล่านี้ไว้ชัดเจน จึงมีทางปฏิบัติและสร้างความสัมพันธ์ติดต่อกับผู้อื่นได้ถูกต้องตามความคาดหวังของอีกฝ่ายหนึ่ง และเกิดประโยชน์สนองกันได้

บทบาทของบุคคลจึงเป็นกลไกอย่างหนึ่งของสังคมที่ทำให้คนที่อยู่ร่วมกันสามารถกระทำสัมพันธ์เป็นประโยชน์ต่อกันและกันได้อย่างเป็นระเบียบเรียบร้อยภายในสังคมไม่สับสนวุ่นวายจนเกินไป และสังคมยังมีการกำหนดบทบาททางสังคมไว้ด้วย บทบาทแต่ละบทต้องมีการกำหนดขอบเขตอำนาจหน้าที่และสิทธิของการกระทำให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้รู้ตรงกัน ทั้งนี้ อาจโดยการประกาศอธิบายไว้ให้ชัดเจน หรือประกาศเป็นกฎหมายบังคับใช้ หรือการที่ชุมชนยอมรับเข้าใจพอใจด้วยปฏิบัติกันจนเป็นประเพณี

จะเห็นได้ว่าสังคมจะเกิดความเป็นระเบียบได้ก็ต้องอาศัยบรรทัดฐาน สถานภาพและบทบาทแสดงว่าเมื่อทุกคนรู้จักสถานภาพหรือตำแหน่งของตนเองคือรู้จักฐานะของตนเองในสังคมแล้วยอมทำให้แสดงหน้าที่หรือบทบาทตามตำแหน่งที่ได้รับได้อย่างถูกต้องโดยไม่ขัดกับระเบียบกฎเกณฑ์หรือแบบพฤติกรรมที่สังคมวางไว้

๗.๘ แนวทางการจัดระเบียบทางสังคมตามแนววิถีพุทธ

ในปัจจุบันนี้ทุกคนก็ให้ความสนใจเกี่ยวกับปัญหาสำคัญๆ ที่ประเทศชาติกำลังเผชิญอยู่หน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนต่างก็แสวงหาแนวทางแก้ไขปัญหาเหล่านั้นอย่างรีบเร่งและปัญหาทุกอย่างมีสาเหตุหลักมาจากมนุษย์ไม่ว่าจะเป็นปัญหาที่เกิดจากสิ่งแวดล้อมหรือปัญหาสังคมเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นเป็นปัญหาของสังคมทุกวันนี้เพราะสังคมขาดธรรมเป็นหลักของใจ การปฏิบัติตนของคนในสังคมไม่มีหลักยึดใจให้อยู่ในกรอบของคุณธรรม ศีลธรรม

ปัญหาต่างๆ ของสังคม ถ้าเราจะลองวิเคราะห์ดู ก็จะเห็นว่าสังคมขาดคุณธรรมกันมากทีเดียว สังคมเราไม่ให้ความสำคัญทางศาสนาหรือ ไม่นำวิถีพุทธมาใช้ในการดำรงชีวิต หรือถ้าพูดถึงว่าคนในสังคมไม่ได้รับการศึกษาหรือจึงสร้างปัญหาขึ้นก็พอที่จะอธิบายได้ว่า บางปัญหาเกิดจากคนที่ได้รับการศึกษา เช่น ปัญหาการคอร์รัปชัน คนที่โกงกินกัน ทยศหักหลังกันฉ้อโกง หรือปัญหาความขัดแย้ง ขาดความสามัคคี ปัญหาที่เกิดจากการเมืองที่หลงอำนาจก็เป็นพวกที่มีการศึกษา สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดปัญหาตามมานำไปสู่ปัญหาอาชญากรรมเกิดขึ้นอย่างมากมาย

๗.๘.๑ สังคมไทยกับการพัฒนาแบบยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนา

ในการพัฒนาแบบยั่งยืนในสังคมไทย ตามแนวทางพุทธศาสนานั้น จะเน้นการพัฒนาคนเป็นหลัก ในการพัฒนาคนนั้นสิ่งสำคัญของการพัฒนาคือ ปัญญา เพราะทำให้รู้จักสิ่งทั้งหลายและรู้ว่าจะปฏิบัติต่อสิ่งนั้นอย่างไร ในการพัฒนาจะเป็นไปพร้อมกันทั้ง ๓ ด้าน คือ

๑. พัฒนาพฤติกรรม (ศีล) หรือวิธีการใช้ชีวิต ตลอดจนการทำมาหาเลี้ยงชีพ ในการพัฒนาด้านนี้ เครื่องมือที่ใช้ในการพัฒนาคนให้มีศีล คือวินัย เพราะวินัยเป็นตัวการจัดเตรียมชีวิตให้อยู่ในสภาพที่เอื้อต่อการพัฒนา

๒. พัฒนาด้านจิตใจ (สมาธิ) เช่น พัฒนาคุณธรรม ความเข้มแข็ง มั่นคงของจิตใจและสภาพจิตใจที่ดั่งามรวมทั้งความสุข

๓. พัฒนาด้านปัญญา (ปัญญา) คือความรู้ความเข้าใจต่างๆ รวมทั้งแนวความคิด ทศนคติและค่านิยม ในการฝึกฝนหรือพัฒนาด้านความรู้ ความเข้าใจ ทำได้โดยรู้จักวินิจฉัย ไตร่ตรอง ตรวจสอบโดยอาศัยเหตุผล เพื่อให้เข้าใจความเป็นจริงที่เป็นสากลของสิ่งทั้งปวง

การพัฒนาทั้ง ๓ ด้านนี้จะต้องอิงอาศัยซึ่งกันและกัน ซึ่งหากพัฒนาได้ทั้งสามด้านแล้วจะทำให้ชีวิตมีแต่ความดีงาม ซึ่งจะนำไปสู่การเข้าถึงอิสรภาพและสันติสุขที่แท้จริง การพัฒนาหรือการฝึกฝนทั้ง ๓ ด้านนี้ เราเรียกว่า ไตรสิกขา ซึ่งประกอบไปด้วย ศีล สมาธิ ปัญญา นั่นเอง

๗.๙.๒ หลักจริยธรรมในพุทธศาสนาเพื่อการจัดระเบียบสังคมไทย

หลักจริยธรรมในทางพุทธศาสนา ได้พูดถึงจริยธรรมเป็น ๒ แนวทางคือเป็นศีลธรรม ประเภทเป็นข้อห้ามไม่ให้กระทำเพราะเป็นบาปเรียกว่า “ศีล” ประเภทสั่งสอนว่าไม่ควรทำเพราะมันทำลายความรู้สึกและเป็นมลทินแก่ตัวเองเรียกว่า “ธรรม” เช่น ห้ามฆ่าสัตว์ เป็นศีล ให้มีเมตตาเป็นธรรม พุทธศาสนาไม่มีการฆ่าด้วยเมตตาหรือยินดีด้วยความริษยาหรือตบด้วยความรัก เป็นต้น ปราชญ์ทางพุทธศาสนาจึงกำหนดจริยธรรมในทางพุทธศาสนาไว้ เป็น ๓ ระดับ ดังนี้

๑. จริยศาสตร์หรือจริยธรรมขั้นมูลฐาน ได้แก่ เบญจศีล และเบญจธรรม ซึ่งเป็นธรรมที่มีอุปการะแก่กัน จัดว่าเป็นหมวดศีลธรรมพื้นฐานหรือเบื้องต้นในการปฏิบัติตนของชีวิตมนุษย์มีหมวดละ ๕ ข้อ ดังนี้

เบญจศีล

- ๑) เว้นจากการฆ่ามนุษย์และสัตว์
- ๒) เว้นจากการลักทรัพย์
- ๓) เว้นจากการประพฤตินิโคตในกาม
- ๔) เว้นจากการพูดปด
- ๕) เว้นจากการดื่มสุราเมรัย

เบญจธรรม

- ๑) มีเมตตากรุณาต่อมนุษย์และสัตว์
- ๒) เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และประกอบสัมมาชีพ
- ๓) สำรวมในกาม
- ๔) พูดจริง
- ๕) มีสติสัมปชัญญะ

๒. จริยศาสตร์หรือจริยธรรมขั้นกลาง ได้แก่ กุศลมูล หรือกุศลธรรมบท ๑๐ คือมูลเหตุแห่งการทำดีหรือทำแบบฉลาดๆ ของชีวิตมนุษย์ ซึ่งประหวังไว้ให้ดูแล กาย วาจา ใจ ให้เป็นปกติสม่ำเสมอ ได้แก่

(๑) ทางกาย – เว้นจากฆ่ามนุษย์และสัตว์ เว้นจากลักทรัพย์ เว้นจากประพฤตินิโคตในกาม

(๒) ทางวาจา – เว้นจากพูดเท็จ เว้นจากพูดส่อเสียด เว้นจากพูดคำหยาบ และเว้นจากพูดเพื่อเจ้าเล่ห์ไหลไร้สาระ

(๓) ทางใจ – ไม่ละโมภะอยากได้สิ่งของคนอื่นมาเป็นของตน ไม่คิดปองร้ายผู้อื่น เห็นถูกต้องตามทำนองคลองธรรม

๓. จริยศาสตร์หรือจริยธรรมขั้นสูง กำหนดเป็นข้อธรรมปฏิบัติที่ถือเป็นอุดมคติสูงสุดในชีวิตมนุษย์ เพราะจริยธรรมในพุทธศาสนานั้นเริ่มต้นจากชีวิตธรรมดาแล้วมุ่งสู่สันติอันบรม ได้แก่ การดับทุกข์ บางแห่งเรียกว่าทางสายกลาง ฉะนั้น จริยธรรมขั้นสูงจึงได้แก่อริยมรรคมีองค์ ๘ ดังต่อไปนี้ คือ

๑) **สัมมาทิฐิ** คือ ความเห็นชอบ คือเห็นชอบตามหลักเหตุและผล ตามครรลองครองธรรม

๒) **สัมมาสังกัปปะ** คือ ความดำริชอบ คือความคิดที่ชอบธรรม ไม่คิดผิดจากธรรมนองครองธรรม วิทยุแห่งไทยมีปัญหาทำแท้งก็เป็นเหตุมาจากไม่รู้จักคิดในทางที่ชอบที่ควร

๓) **สัมมาวาจา** คือ การเจรจาชอบ เหมือนที่ได้กล่าวมาแล้วว่า คำพูดเป็นสิ่งสำคัญปัญหาที่เกิดจากการพูดก็มีมาก เช่น ทะเลาะวิวาท ก่ออาชญากรรม หย่าร้าง การใช้วาจาถือว่าเป็นสิ่งที่ควรระวังไว้ เป็นต้น

๔) **สัมมากัมมันตะ** คือ การงานชอบ การงานเลี้ยงชีพก็ต้องเป็นอาชีพสุจริตไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ถ้ามีอาชีพสุจริต ตนเองชั่วไม่พอ คนอื่นที่ไม่รู้จักจะหลงเข้ามาบริโภคบริการอีก เช่น ปัญหาแรงงานต่างด้าว ปัญหาคนถูกหลอกใช้ไปเป็นโสเภณี เป็นต้น

๕) **สัมมาอาชีวะ** คือ การประกอบอาชีพที่ชอบ อาชีพที่สุจริต การทำมาหากินของคนเราเป็นเรื่องที่สำคัญ คนเราจะอยู่รอดได้ก็ต้องมีการชวนขายทุกวิถีทาง และพุทธองค์จึงทรงสอนให้ประกอบอาชีพสัมมาอาชีพ

(๖) **สัมมาวายามะ** คือ ความพยายามชอบ คือ เพียรชอบในทางที่ถูกที่ควร ที่ดีต่อตนเองเลี้ยงดูครอบครัวและชีวิตให้ดี ไม่ใช่เพียรแต่ทำความชั่ว แล้วปัญหาสังคมก็จะตามมาแน่นอน

(๗) **สัมมาสติ** คือ การระลึกชอบ สติเป็นเครื่องระลึกเครื่องเตือนเราอยู่เสมอ เรียกว่าคิดเป็น เมื่อคิดเป็นแล้วก็จะทำเป็นและทำถูกต้อง ทั้งทางกาย วาจาและจิตใจ

(๘) **สัมมาสมาธิ** คือ ความตั้งใจมั่นชอบ ใจของคนเราถือว่าเป็นใหญ่กว่าอะไรทั้งหมดเป็นหัวหน้าของทุกอย่างในร่างกาย หลักของการปฏิบัติจึงมีการปฏิบัติสมาธิ เป็นหัวใจสำคัญของพุทธศาสนา นอกจากจะเว้นชั่ว ประพฤติดี แล้วยังต้องทำจิตของตนเองให้บริสุทธิ์ ผ่องแผ้ว ไม่เศร้าหมองด้วย มนุษย์จะได้ปฏิบัติ คิดดี และทำดี ปัญหาในสังคมก็จะหมดไป

๗.๙.๓ หลักพุทธธรรมในการจัดระเบียบของสังคมไทย

หลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เป็นแนวทางในการศึกษาและจัดระเบียบทางสังคมอันจะนำไปสู่การแก้ปัญหาสังคมได้ มีหลักสำคัญหลายหลักธรรมด้วยกัน อาทิ

๑) อธิปไตย ๔

๒) สังคหัตถุ ๔

๓) พรหมวิหาร ๔

๔) ขราวาสธรรม ๔

๕) สัมปปริสธรรม ๗

๖) มรรคมืองค์ ๘

๗) โลกธรรม ๘

๘) ธรรมโลกบาล เป็นต้น

ในที่นี้ขอนำหลักพุทธธรรมมาอธิบายเพียง ๕ หลักธรรม ดังต่อไปนี้

๑. **อธิปไตย ๔** คือ ธรรมที่ทำให้บรรลุความสำเร็จตามที่ตนประสงค์ ผู้หวังความสำเร็จในสิ่งใด ต้องทำตนให้สมบูรณ์ด้วยสิ่งที่เรียกว่า อธิปไตย ซึ่งจำแนกไว้เป็น ๔ คือ

๑) **ฉันทะ** แปลว่า ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น ในสังคมมนุษย์ทุกคนจะทำอะไรก็แล้วแต่จะต้องมีความพอใจ คือต้องการที่จะกระทำพอใจในตนเอง โดยที่ไม่ให้ผู้อื่นเสียใจหรือไม่พอใจ เพราะถ้าคนอื่นไม่พอใจ ก็จะเป็นชนวนไปสู่การสร้างปัญหาได้เช่นเดียวกันทรงสอนให้มนุษย์มีความพอใจในทางที่ดี ไม่ใช่ทางที่ชั่ว

๒) **วิริยะ** แปลว่าความเพียร คือ เมื่อพอใจแล้วก็ต้องมีความขยันหมั่นเพียร กระทำติดต่อไม่ขาดตอนจนประสบความสำเร็จ แต่ต้องเพียรในทางที่ดี มีประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่นในอนาคต ไม่ใช่เพียรทำ ความชั่ว เพียรให้ทำแต่ความดีอยู่เสมอ ถ้ามีความดีแล้วเพียรรักษามันไว้ให้ดี

๓) **จิตตะ** แปลว่าความเอาใจใส่ ไม่ทอดทิ้งสิ่งนั้น ผักเฝื่อนสิ่งที่ตนปฏิบัติมาให้ดีขึ้นเรื่อยๆ จะต้องเอาใจใส่ในสังคม ช่วยดูแลปกป้องบ้านเมืองให้อยู่เย็นเป็นสุข การเอาใจใส่เป็นสิ่งที่ทุกคนจะต้องตระหนักให้ดี

๔) **วิมังสา** แปลว่าการไตร่ตรอง สอดส่องในเหตุและผล ทุกคนต้องใช้ปัญญาพิจารณาคิดค้นหาเหตุและผล เมื่อประสบปัญหาต่างๆ จะต้องพิจารณาให้ดีแล้วค่อยแก้ไขปัญหา จะสามารถทำให้ปัญหานั้นๆ ถูกแก้ได้อย่างถูกต้อง

ฉะนั้น หลักอิทธิบาท ๔ ประการ คือเป็นการสอนให้มนุษย์หมั่นพิจารณานำไปใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองผู้อื่นและสังคม เพราะถ้าเราไม่มีธรรมข้อนี้ทำอะไรก็ทำอะไรจะไม่ประสบผลสำเร็จอาจเป็นเหตุให้ทำสิ่งที่ไม่ดีจะก่อให้เกิดปัญหาสังคมได้

๒. **สังคหวัตถุ ๔** คือ คุณธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้คนผูกมิตรไมตรี เอื้อเพื่อเกื้อกูลหรือเป็นหลักการสงเคราะห์ช่วยเหลือกันยึดเหนี่ยวใจกันไว้ อันได้แก่

๑) **ทาน** คือการให้ การแบ่งปันเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน การให้เป็นสิ่งสำคัญมากที่สุด การให้คือการให้อภัยปัญหาयरุ่นทะเลาะวิวาทปัญหาอาชญากรรมและปัญหาครอบครัว เป็นต้น ที่เกิดขึ้นเพราะไม่มีการให้อภัยกัน เกิดแก่งแย่งกัน เหมือนกับประโยคที่ว่าแย่งถิ่นกันอยู่ แย่งคู่กันพิศواس แย่งอำนาจกันเป็นใหญ่ สังคมก็เลยวุ่นวายเพราะเราไม่มีการให้

๒) **ปิยวาจา** คือการกล่าววาจาอันเป็นที่รัก พูดจาน่ารัก นานิยมนับถือ ธรรมชาติสร้างให้มนุษย์มี ๒ หู ๒ ตา จมูก ๒ รู แต่มีปากเพียงปากเดียว นี่เพราะขนาดปากมีปากเดียวเรายังพูดไม่หยุดแต่ละวัน และสร้างปัญหามากมาย สำหรับวาจามนุษย์ ฉะนั้น ปากจึงเป็นเอก พุทธองค์จึงทรงสอนให้มนุษย์มีปิยวาจา คือ เจรจาคำที่ไพเราะ เพราะวาจาอันเป็นสิ่งสำคัญสามารถที่จะทำให้เกิดปัญหาตามมาถ้าพูดไม่ดี

๓) **อัตถจริยา** คือการบำเพ็ญในสิ่งที่เป็นประโยชน์ ต่อตนเองและสังคม ถ้าคนในสังคมมีแต่เห็นแก่ตนเองคิดจะทำอะไรก็ทำ โดยไม่คำนึงถึงความเดือดร้อนของผู้อื่น นี่ก็เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดปัญหาสังคมตามมา

๔) **สมานัตตตา** คือ ความมีตนเสมอ การทำตนให้เข้ากับคนอื่นได้ เช่น ไม่ถือตัว เป็นกันเองกับทุกคนร่วมสุขร่วมทุกข์กันได้ก็จะทำให้เราอยู่ในสังคมได้อย่างกลมกลืนและเป็นสุข

๓. **พรหมวิหาร ๔** คือธรรมของพรหมหรือท่านผู้เป็นใหญ่ เป็นหลักธรรมที่จะฝึกให้คนอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุขเป็นหลักธรรมประจำใจที่จะช่วยให้เราดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างประเสริฐและบริสุทธิ์ อันได้แก่

๑) **เมตตา** คือ ความปรารถนาให้ผู้อื่นและสังคมได้รับสุขและมีการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขมีจิตเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ผู้อื่นในทุกๆ ด้าน และเป็นผู้ประสานโลกให้ร่มเย็นถ้าเป็นพ่อแม่ก็มีเมตตาต่อลูกดูแลลูกไม่ให้ลูกไปก่อปัญหาสังคม

๒) **กรุณา** คือ ความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ ความทุกข์ คือสิ่งเข้ามาเบียดเบียนให้เกิดความไม่สบายกายไม่สบายใจ การช่วยเหลือผู้อื่นเมื่อมีความทุกข์เดือดร้อน นั่นคือรู้จักสงสารเพื่อนมนุษย์ที่เกิดขึ้นมาในโลกนี้ด้วยกันโดยการสงเคราะห์เขาตามสภาพที่เหมาะสม

๓) **มุทิตา** คือ ความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี มีความปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุขความเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นไปไม่มีจิตใริชยาเป็นหลักธรรมที่แสดงความจริงใจต่อผู้อื่นที่ประสบความสำเร็จในหน้าที่การงานและอื่นๆ

๔) **อุเบกขา** คือ การรู้จักวางเฉย หมายถึง การวางใจเป็นกลาง มองทุกอย่างว่ามนุษย์เรานี้เป็นธรรมดาที่จะต้องประสบทั้งสิ่งที่ดีและสิ่งที่ไม่ดี เราควรมีความปรารถนาดี คือ พยายามช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นทุกข์ในลักษณะที่ถูกต้องตามทำนองครองธรรม

๔. ขรวาสาธรรม ๔ คือ ธรรมของขรวาสาผู้อยู่ครองเรือน ๔ ประการ เป็นธรรมะที่ช่วยให้การปกครองเป็นไปด้วยดี อันได้แก่

๑) **สัจจะ** คือ ความซื่อสัตย์ จริงใจต่อกันทั้งตนเองและผู้อื่นความจริงใจเป็นสิ่งสำคัญ เพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่จะต้องอาศัยอยู่ร่วมกัน เมื่อคนเรามีความซื่อสัตย์และยึดมั่นในสัญญาก็สามารถที่จะสร้างสรรค์สังคมให้น่าอยู่ยิ่งขึ้น

๒) **ทมะ** คือ การข่มใจหรือการข่มระงับ การหักห้ามใจไม่เอนเอียง ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความถูกต้องและเป็นจริง นั่นคือ การบังคับตนเองเมื่อเจอเหตุการณ์ หรือปัญหาต่างๆ ที่ผ่านเข้ามาในชีวิต เช่น เกิดความโกรธ กระวนกระวาย วัยรุ่นติดยาเสพติด ถ้าต้องการจะเลิกจะต้องข่มใจตนเองไม่ให้เข้ามาติดอีก เพราะถ้าข่มใจไม่ได้ก็จะก่อให้เกิดปัญหาขึ้น

๓) **ขันติ** คือ ความอดทน เป็นหลักความอดทนต่อสิ่งต่างๆ ที่สวอบารมณฺ์และไม่สวอบารมณฺ์ต่อสิ่งย่วยุทั้งหลายทั้งภายในและภายนอกนั้นคือให้รู้จักยับยั้งความอยากเพื่อสิ่งที่ดีในอนาคต

๔) **จาคะ** คือ การสละความตระหนี่ การเห็นแก่ตัวให้ปันสิ่งของต่างๆ ของตนเองแก่คนที่ควรปัน นั่นคือ ต้องรู้จักแบ่งปันให้แก่ผู้ลำบากหรือผู้ที่ควรให้ เป็นการสร้างความรักสมัครสมานอันแน่นแฟ้นขึ้นแก่กันและกัน สอนให้รู้จักการให้แก่สังคมและเพื่อนมนุษย์

ขรวาสาธรรม ทั้ง ๔ ข้อ ช่วยในการปกครองบ้านเมืองให้เป็นไปด้วยดี การติดต่อสังสรรค์ของคนและปฏิบัติก็จะเป็นผู้ที่ซื่อสัตย์ อดทน และเสียสละ เป็นคนมีน้ำใจดี น่าคบค้าสมาคมด้วยขรวาสาธรรมเกิดมีในสังคมใด สังคมนั้นก็จะมีแต่ความสุขและไม่เกิดปัญหาสังคม

๕. สัปปริสธรรม ๗ คือ ธรรมของสัตบุรุษ ธรรมที่ทำให้เป็นสัตบุรุษ ธรรมของผู้ดี คุณสมบัติของคนดี การที่มนุษย์สามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้โดยปลอดภัยและ อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขนั้น จะต้องมียุทธธรรมเป็นเครื่องยึดปฏิบัติ ๗ ประการ คือ

๑) **ธัมมัญญตา** คือ ความรู้จักเหตุ คือรู้หลักความจริงปัญหาสังคมที่มีอยู่ทุกวันนี้ เพราะมีเหตุมีเรื่องราวที่ทำให้เกิดปัญหาขึ้นแต่ละปัญหาก็มีเหตุเกิดต่างกันทุกคนจะต้องพิจารณาผลอันเนื่องมาแต่เหตุ

๒) **อธัตถัญญตา** คือ ความรู้จักผล คือ รู้ความมุ่งหมาย มนุษย์จะต้องเรียนรู้ว่าผลที่เกิดขึ้นในวันนี้มีสาเหตุมาจากอะไร ปัญหาสังคมที่เกิดขึ้น มีเหตุมาจากอะไร อะไรเป็นเหตุเกิดปัญหานั้น เพราะเมื่อรู้เหตุก็จะสามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น

๓) **อธัตถัญญตา** ความรู้จักตน คือ รู้ว่าเรานั้น ว่าโดยฐานะ ภาวะ เพศ กำลังความสามารถและคุณธรรม หลักพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับตน พระพุทธองค์ทรงสอนให้ตนเองเป็นที่พึ่งของตน เตือนตนเอง ถ้าทุกชีวิตรู้จักตนเอง เตือนตนเองได้แล้ว จะทำให้อยู่ในสังคมได้อย่างสงบสุข

๔) **มัตตัญญตา** ความรู้จักประมาณ คือความพอดี การที่คนรู้จักประมาณในการประกอบกิจการต่างๆ รู้จักประมาณนี้เป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับมนุษย์มาก ทุกคนควรรู้จักประมาณในการใช้จ่ายใช้สอยในการดำรงชีวิตรู้จักวางแผนการใช้จ่ายปัญหา ด้านการเงินก็จะไม่เกิด ถ้าทุกคนรู้จักประมาณในการบริโภค ชีวิตก็จะมีความสุข ปัญหาสังคมก็ไม่เกิด

๕) **กาลัญญตา** คือ ความรู้จักกาล คือ รู้จักกาลเวลาที่เหมาะสม นั่นคือรู้ว่าเวลาไหนจะทำอะไร ในวันหนึ่งเราจะทำอะไร แบ่งเวลาให้กับตนเองให้ถูกต้อง กาลเวลาของทุกคนมีเท่ากัน เพียงแต่เราแต่ละคนสามารถบริหารเวลาให้คุ้มค่าหรือไม่ จะทำเวลานั้นให้เป็นประโยชน์แก่ตนเองและสังคมอย่างไร

๖) **ปริสัญญตา** คือรู้จักชุมชน หมายความว่ารู้จักลักษณะ ความเป็นไปของชุมชนนั้นไม่ว่าจะเป็นระเบียบประเพณีจนถึงสภาพแวดล้อมเช่นเราไปอยู่สถานที่ที่มีสภาพแวดล้อมดี ก็ไม่ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม ฉะนั้นเราต้องวางตนให้เหมาะสม กับลักษณะของชุมชนนั้นๆ จะสามารถทำงานร่วมกับทุกฝ่ายได้ดี

๗) **บุคคลัญญาตา หรือบุคคลปโรปรัชญาตา** คือ ความรู้จักบุคคล รู้ความแตกต่างระหว่างบุคคล การรู้จักบุคคลก็เหมือนกับการศึกษามนุษย์ ศึกษาธรรมชาติของมนุษย์ เพราะแต่ละคนมีความแตกต่างกัน บางคนชอบสร้างปัญหา บางคนชอบแก้ปัญหาคือ บุคคลในสังคมใดมีปัญหาเราจะเข้ามาช่วยแก้ปัญหาคือ ถ้ารู้จักบุคคลจะทำให้แก้ปัญหานั้นง่ายขึ้น

ปัญหาสังคมที่จะนำไปสู่การจัดระเบียบทางสังคมตามวิถีพุทธจะต้องเริ่มต้นที่การศึกษาปัญหาสังคมให้เข้าใจอย่างชัดเจนก่อน จากนั้นจึงนำพุทธธรรมหรือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เป็นแนวทางในการจัดระเบียบสังคม ด้วยการศึกษาค้นคว้าและนำไปประพฤติปฏิบัติอย่างจริงจัง เพราะนั่นเป็นแนวทางนำไปสู่แนวทางแก้ไขปัญหาสังคมได้อย่างถูกต้อง และวิเคราะห์ถึงว่าทำอย่างไรคนในสังคมจะไม่ก่อปัญหา จะยึดหลักพุทธธรรมในข้อไหนบ้างที่ไม่ทำให้เกิดปัญหาสังคมและสามารถแก้ปัญหานั้นได้

สรุปท้ายบท

ปัญหาสังคม (Social Problems) หมายถึง สภาวะการณ์ที่เลวร้ายมีพิษเป็นภัย ไม่สอดคล้องกับค่านิยม เป็นผลกระทบต่อคนเป็นจำนวนมาก คุกคามก่ออันตรายเสียหายแก่สังคม ปัญหาสังคมจึงถือว่าเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างหนึ่งที่ทุกคนในสังคมจะต้องคำนึงถึง เพราะทุกสังคมต้องการความสงบสุข มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย ไม่มีความขัดแย้งแตกแยกความสามัคคีในหมู่สมาชิกในสังคมตนเอง ปัญหาสังคมมีที่มาจากมนุษย์ จากสภาพธรรมชาติ และจากมนุษย์และสภาพธรรมชาติ ซึ่งนักสังคมวิทยามักแบ่งประเภทของปัญหาสังคมที่มีผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่และความมั่นคงของมนุษย์ ได้แก่ ปัญหาสังคมที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเทคโนโลยีต่างๆ (Social Problems Technological Changes) เช่น ปัญหาความยากจน ปัญหาชุมชนแออัด ปัญหามลภาวะ เป็นต้น และปัญหาสังคมที่เกิดจากความไร้ระเบียบวินัยและขาดจิตสำนึก หรือมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนของมนุษย์ในสังคม (Social Disorganization and Deviant Behavior) ปัญหาอาชญากรรม ปัญหา ยาเสพติด เป็นต้น

ทั้งนี้ปัญหาสังคมสามารถนำทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรมทางสังคมมนุษย์ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจธรรมชาติของสังคม ได้แก่ ทฤษฎีเกี่ยวกับพยาธิทางสังคม (The Social Pathology Perspective) ทฤษฎีการเสียสละระเบียบหรือความไม่เป็นระเบียบในสังคม (The Social Derogation Perspective) ทฤษฎีเกี่ยวกับความขัดแย้งในคุณค่า (The Value Conflict Perspective) ทฤษฎีพฤติกรรมเบี่ยงเบน (The Deviant Behaviour Perspective) ทฤษฎีติดตรา (The Labelling Perspective Perspective) และทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการล่าหลังทางวัฒนธรรม (Social change and cultural lag theory)

การวิเคราะห์ปัญหาสังคม เพื่อที่จะศึกษาว่ามีสาเหตุมาจากอะไรบ้างนั้น จำเป็นต้องศึกษาในกรอบด้าน เพราะสาเหตุของปัญหาสังคมนั้นอาจเกิดจากสาเหตุทางสังคม จากระบบสังคมที่ไร้ระเบียบจากการที่สถาบันต่างๆ ในสังคมไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ ไม่สามารถรักษามรดกพื้นฐานของสังคมไว้ได้ หรือสาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาสังคมอาจมาจากความผิดปกติทางร่างกายและจิตใจของบุคคลการวิเคราะห์ปัญหาสังคมไทย สามารถแยกวิเคราะห์ได้ ๒ แนวทางได้แก่ การวิเคราะห์ตามพุทธศาสตร์ โดยอธิบายตามหลักการของอริยสัจ ๔ และการวิเคราะห์ตามแนวสังคมวิทยา สามารถวิเคราะห์ได้จากสาเหตุ ๒ ประการ ได้แก่ สาเหตุจากตัวบุคคล ความบกพร่องทางร่างกาย และสาเหตุจากสังคม ความบกพร่องทางสังคม

การพัฒนาแบบยั่งยืนในสังคมไทย ตามแนวทางพุทธศาสนานั้น จะเน้นการพัฒนาคนเป็นหลักในการพัฒนาคนนั้นสิ่งสำคัญของการพัฒนาคือ ปัญญา เพราะทำให้รู้จักสิ่งทั้งหลายและรู้ว่าปฏิบัติต่อสิ่งนั้นอย่างไร การพัฒนาจะเป็นไปพร้อมกันทั้ง ๓ ด้าน คือ พัฒนาพฤติกรรม (ศีล) พัฒนาด้านจิตใจ (สมาธิ) และพัฒนาด้านปัญญา (ปัญญา) โดยอาศัยหลักพุทธธรรมและหลักจริยธรรม